

Als het bijdraagt aan effectiviteit, dan moet het wel een strategische manoeuvre zijn

Conditionele *als*-zinnen geanalyseerd als strategische manoeuvres in wetenschappelijke artikelen en de plenaire vergadering van de Tweede Kamer

Naam: Daniëlle Visser
Collegekaartnummer: 0911801
E-mailadres: danielle_visser_1991@hotmail.com
Begeleider: R.J.U. Boogaart
Opleiding: MA Nederlandse taal & cultuur (Taalbeheersing: De sturende kracht van taal)
Inleverdatum: 9 september 2014
Plaats: Leiden
Aantal Ects: 20

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	6
2 Het theoretisch kader	8
2.1 De link tussen strategisch manoeuvreren en conditionele <i>als</i> -zinnen	8
2.1.1 Inleiding	8
2.1.2 Aspect 1: Keuze uit het topisch potentieel	10
2.1.3 Aspect 2: Aanpassing aan het publiek	12
2.1.4 Aspect 3: De keuze voor een bepaald presentatiemiddel	13
2.1.5 Verband tussen de drie aspecten	13
2.1.6 Conclusie	14
2.2 De institutionele context	14
2.2.1 Inleiding	14
2.2.2 De plenaire vergadering	15
2.2.3 Het wetenschappelijke artikel	17
2.2.4 Conclusie	19
3 Analyse 1: Conditionele categorieën	20
3.1 Aanleiding	20
3.2 Werkwijze	20
3.3 Analyse	21
3.4 Resultaten	26
3.5 Discussie	26
3.6 Conclusie	28
4 Analyse 2: Conditionele zinnen als argumentatieve zet	29
4.1 Werkwijze	29
4.2 Resultaten	29
4.3 Conclusie	31
4.4 Discussie	32
5 Analyse 3: Conditionele zinnen als standpunt	33
5.1 Werkwijze	33
5.2 Analyse	33
5.2.1 Inhoudelijke conditionelen	33

5.2.2 Deontische conditionelen	35
5.2.3 Evaluatieve conditionelen	36
5.2.4 Epistemische conditionelen	37
5.2.5 Voorbehoudsconditionelen	38
5.2.6 Concessieve conditionelen	38
5.3 Resultaten	40
5.4 Conclusie	41
6 Analyse 4: Conditionele zinnen als argument	43
6.1 Werkwijze	43
6.2 Analyse	43
6.2.1 Inhoudelijke conditionelen	43
6.2.2 Deontische conditionelen	44
6.2.3 Evaluatieve conditionelen	44
6.2.4 Epistemische conditionelen	45
6.2.5 Voorbehoudsconditionelen	46
6.2.6 Concessieve conditionelen	46
6.2.7 Relevantie-conditionelen	47
6.2.8 Beleefdheidsconditionelen	48
6.3 Resultaten	48
6.4 Conclusie	49
7 Conclusie en discussie	51
7.1 Conclusie	51
7.2 Discussie	52
Literatuur	55
Bijlage 1: Niet-argumentatieve conditionele zinnen uit <i>TvT</i>	57
Bijlage 2: Niet-argumentatieve conditionele zinnen uit de plenaire vergadering	65
Bijlage 3: Conditionele zinnen als standpunt uit <i>TvT</i> geanalyseerd als strategische manoeuvre	69
Bijlage 4: Conditionele zinnen als standpunt uit de plenaire vergadering geanalyseerd als strategische manoeuvre	76
Bijlage 5: Conditionele zinnen als argument uit <i>TvT</i> geanalyseerd als strategische manoeuvre	84

Bijlage 6: Conditionele zinnen als argument uit de plenaire vergadering genalyseerd als 86
strategische manoeuvre

Samenvatting

Tijdens een eerder onderzoek naar conditionele zinnen, ontstond het idee dat conditionele *als*-zinnen zouden kunnen fungeren als een strategische manoeuvre (Visser 2013). Warchal (2010) betoogt dat conditionele *if*-zinnen ervoor kunnen zorgen dat de kans groter wordt dat de antagonist het standpunt van de protagonist accepteert. Dit lijkt overeen te komen met 'effectiviteit', één van de twee polen van het strategisch manoeuvreren. Andere bronnen versterken dit idee.

De hoofdvraag die in dit onderzoek beantwoord is, luidt als volgt: 'Kan een conditionele *als*-zin fungeren als een strategische manoeuvre?' Het antwoord op de hoofdvraag is positief, en de strategische manoeuvres bleken op verschillende manieren tot uitdrukking te komen. Een aantal voorbeelden daarvan zijn: anticipatie op mogelijke tegenargumenten, versterking van het consequens en het beschrijven van een extreme situatie. De verschillende manieren waarop een strategische manoeuvre tot uitdrukking komt, zijn voortgekomen als antwoord op de vraag welk alternatief de protagonist had bij het doen van een uiting, en wat het effect van de conditioneel is ten opzichte van dat alternatief. Bij een vergelijking van wetenschappelijke artikelen met de plenaire vergadering van de Tweede Kamer, bleek dat het laatste genre zich beter leent voor het uitvoeren van een strategische manoeuvre, omdat hier minder institutionele beperkingen zijn dan bij het wetenschappelijk artikel. De plenaire vergadering is een genre van directe interactie, en daardoor komen er in dat genre meer soorten en subjectievere conditionele categorieën conditionele zinnen voor. Het wetenschappelijk artikel moet toch in zekere mate objectief blijven, dat wil zeggen dat er hogere eisen worden gesteld aan de redelijkheid.

1 Inleiding

In deze scriptie doe ik onderzoek naar de vraag of conditionele *als*-zinnen kunnen fungeren als een strategische manoeuvre. Aanleiding hiervoor is een artikel van Warchal (2010), waarin zij conditionele *if*-zinnen in wetenschappelijke artikelen behandelt. Volgens haar kunnen die de functie hebben consensus te bereiken tussen de overtuigingen van de auteur van een wetenschappelijk artikel, en die van de lezer daarvan. In die zin hebben conditionele zinnen interpersoonlijke eigenschappen, die uiteenvallen in drie verschillende functies, namelijk hedges, intensiveerders en attitudemarkeerders. Deze drie functies deden mij denken aan strategische manoeuvres zoals die beschreven worden in de pragmadialectische argumentatietheorie (Van Eemeren 2010). Het lijkt me daarom vruchtbaar om deze theorie toe te passen op conditionele *als*-zinnen.

Aanzet hiervoor werd ook gegeven door twee andere bronnen. Ten eerste een onderzoeksvorstel van een aantal onderzoekers van de Universiteit Leiden.¹ Zij zien conditionele zinnen als retorische hulpmiddelen in de zin dat ze de andere partij proberen te beïnvloeden. Volgens de onderzoekers bestaat er een keuze uit verschillende conditionele voegwoorden; een keuze uit presentationele middelen, een van de aspecten van het strategisch manoeuvreren. Hoewel ik me alleen op *als* richt, hoop ik dat mijn scriptie beschouwd kan worden als een vooronderzoek van dit project. Ook Young (1989) stelt dat conditionele zinnen meer doen dan alleen een voorwaarde stellen:

When viewed through the speech act model, all conditionals are seen as implicit performatives which are used to do something in addition to stating a condition; i.e., to persuade the listener, to make a strong assertion, to manipulate the listener, to give an exhortation, to express a respectful rebuke, to ask something in a polite way, to justify one's self, to mock someone, or to convey a lament (Young 1989: 39).

De hoofdvraag die hier uit voortkomt is: 'Kan een conditionele *als*-zin fungeren als een strategische manoeuvre?' Een factor die ik bij het beantwoorden van deze vraag mee wil nemen, is de mate waarin het antwoord op die vraag genregebonden is. De eerste stap om tot het antwoord op de hoofdvraag te komen, is het behandelen van het concept 'strategisch manoeuvreren' en dit verbinden aan de theorie over conditionele *als*-zinnen, zodat de link tussen beide theorieën duidelijk wordt en het theoretisch kader tot stand komt. Hierbij leg ik uit op welke manieren zo'n conditionele zin gezien kan worden als strategische manoeuvre.

---

¹ Dr. R.J.U. Boogaart, dr. E.L.J. Fortuin, dr. H. Jansen, prof. dr. A. Verhagen en prof. dr. T. Van Haften.

Omdat ik ook kijk naar de verschillen tussen twee genres, zal ik beide genres, namelijk het wetenschappelijke artikel (jaargang 2011 en 2012 van *Tijdschrift voor taalbeheersing*) en de plenaire vergadering van de Tweede Kamer (6 juni 2013), eerst toelichten.

Binnen de conditionele zinnen onderscheid ik verschillende categorieën. De relatie tussen het antecedens en het consequens verschilt per conditionele zin en daarom lijkt het me vruchtbaar om te onderzoeken of er ook verschil zit in de kans dat, of de manier waarop, een bepaalde soort conditionele zin kan fungeren als strategische manoeuvre.

Vervolgens zal ik van alle ingedeelde conditionele zinnen gaan beoordelen of ze argumentatief gebruikt worden. Dat wil zeggen dat ze of een standpunt of een direct argument voor een bepaald standpunt zijn. Dit is nodig om de theorie van de pragma-dialectische argumentatietheorie toe te kunnen passen. Niet-argumentatief taalgebruik wordt door deze theorie immers niet behandeld. Voor de zinnen die argumentatief ingezet zijn, zal ik, per categorie, gaan beoordelen of ze als strategische manoeuvre opgevat kunnen worden. Dit zal ik steeds doen door de vraag te stellen of het gebruik van de conditionele zin bijdraagt aan het retorische doel van de argumentatieve zet, namelijk acceptatie door de antagonist. Met antagonist bedoel ik respectievelijk de lezer van het wetenschappelijke artikel en de tegenstander van de spreker (protagonist) in de plenaire vergadering^{2,3}.

De opbouw van deze scriptie is als volgt. Hoofdstuk 2 vormt het theoretisch kader. Hierin behandel ik zowel de theorie van het strategisch manoeuvreren als de theorie over conditionele zinnen. In dit hoofdstuk maak ik de link tussen die beide theorieën zichtbaar. Ook zal ik de beide genres die ik in dit onderzoek behandel, bespreken. In hoofdstuk 3 volgt de eerste analyse waar ik de conditionele zinnen indeel in verschillende categorieën. Hoofdstuk 4 laat de tweede analyse zien, waarmee ik kijk welke conditionele zinnen argumentatief ingezet zijn. De resultaten hiervan zal ik per categorie bespreken. In hoofdstuk 5 houd ik me bezig met de analyse van argumentatieve conditionelen die een standpunt zijn, en in hoofdstuk 6 doe ik dat met de conditionelen die een argument zijn. Tot slot volgt uit dit alles in hoofdstuk 7 de algemene conclusie en discussie.

---

² Vaak is er bij wetenschappelijke artikelen ook een specifieke antagonist, namelijk een andere onderzoeker die eerder het besproken verschijnsel al heeft onderzocht. Voor het gemak zal ik echter van 'de lezer' spreken.

³ Bij de plenaire vergadering is er ook nog het secundaire publiek dat overtuigd moet worden, namelijk de mensen thuis.

2 Het theoretisch kader

Allereerst zal ik in dit hoofdstuk het concept strategisch manoeuvreren behandelen en verbinden aan conditionele *als*-zinnen. Vervolgens zal ik uitweiden over de institutionele context, die beperkingen oplegt aan het gebruik van strategische manoeuvres, en daarbij de genres die ik gebruik behandelen, namelijk wetenschappelijke artikelen en de plenaire vergadering van de Tweede Kamer.

2.1 De link tussen strategisch manoeuvreren en conditionele als-zinnen

Om de link tussen het strategisch manoeuvreren en conditionele zinnen te kunnen behandelen, moet natuurlijk wel eerst duidelijk zijn wat er wordt verstaan onder de theorie van het strategisch manoeuvreren. Daarom zal ik eerst uiteenzetten wat die theorie precies inhoudt; dat doe ik in onderstaande inleiding. Het strategisch manoeuvreren bestaat uit drie aspecten, waar in de daaropvolgende subparagrafen dieper op ingegaan wordt.

2.1.1 Inleiding

De theorie van het strategisch manoeuvreren is nog niet zo heel erg oud; ze bestaat sinds het einde van de jaren 90 van de vorige eeuw (Van Eemeren 2010: 40). Het strategisch manoeuvreren is een aanvulling op de theorie van de pragma-dialectiek, die zich bezighoudt met de redelijkheid van argumentatie. De definitie die Van Eemeren aan redelijkheid geeft is de volgende:

My stipulative (but lexically based) definition delineating the meaning of the term 'reasonable' is: 'using reason in a way that is appropriate in view of the situation concerned' (Van Eemeren 2010: 219).

Een discussiant is redelijk als hij argumentatieve zinnen gebruikt op een manier die gepast is in een bepaalde situatie. Zo'n zet is dan in overeenstemming met de tien dialectische discussieregels. Een discussie waarin aan al die regels gehoor wordt gegeven, wordt een kritische discussie genoemd. Zo'n kritische discussie is er op gericht om op een redelijke manier tot de oplossing van het verschil van mening te komen tussen de protagonist en de antagonist (Van Eemeren 2012: 119, 124). Op basis van die discussieregels kan elke argumentatieve zet dus genalyseerd worden en kan er bepaald worden of de zet redelijk is of

niet. Gebaseerd op een analyse van een 'advertorial' van R.J. Reynolds Tobacco Company zegt Van Eemeren over de pragma-dialectische methode het volgende:

It [pragma-dialectic analysis] misses the point in a crucial sense. [...] the cause [...] is that the intended interactional ('perlocutionary') effect of the moves made in argumentative discourse is not taken into account. It seems therefore worthwhile to make an effort to extend the scope of pragma-dialectical analysis in such a way that [...] the dimension of its effectiveness is methodically taken into account in the analysis and the evaluation of argumentative discourse [...] (Van Eemeren 2010: 22).

Wat Van Eemeren hier duidelijk probeert te maken, is dat de theorie van de pragma-dialectiek niet volstaat voor een goede analyse van een argumentatieve tekst. Er moet naast redelijkheid met nog een factor rekening gehouden worden, wil de ware bedoeling van zo'n geanalyseerde tekst naar voren komen. Die factor is effectiviteit:

People engaged in argumentative discourse are characteristically oriented towards resolving a difference of opinion and may be regarded as committed to norms instrumental in achieving this purpose, maintaining certain critical standards of reasonableness and expecting others to comply with the same standards. At the same time however, these people are also, and perhaps even primarily, interested in resolving the difference of opinion effectively in favor of their case, i.e. in agreement with their own standpoint or the position of those they represent (Van Eemeren 2010: 39).

Discussianten willen dus niet alleen redelijk, maar ook effectief zijn; ze willen het verschil van mening oplossen op een manier die voor hen het voordeligst is. Zoals redelijkheid verbonden wordt aan de dialectica, zo wordt effectiviteit verbonden aan de retorica. Om die twee domeinen met elkaar te kunnen verbinden, heeft Van Eemeren samen met Houtlosser het strategisch manoeuvreren bedacht. Dit houdt in dat een discussiant aan de ene kant rekening houdt met de dialectische discussieregels en dus redelijk is, maar aan de andere kant ook het verschil van mening in zijn eigen voordeel op wil lossen (effectiviteit); er moet een balans tussen die twee gevonden worden. Het kan voorkomen dat die balans uit evenwicht is gebracht, de discussiant slaat in zo'n geval door naar de retorische kant.⁴ Van Eemeren spreekt hier van een ontsporing van de strategische manoeuvre. Om argumentatieve zetten beter te kunnen benoemen op de strategische functies die ze kunnen hebben, kan het handig zijn om

---

⁴ Een discussiant kan ook doorslaan naar de redelijke kant, dit is echter minder waarschijnlijk en heeft geen negatieve gevolgen voor het oplossen van een discussie (Van Eemeren 2010: 41).

het strategisch manoeuvreren onder te verdelen in drie aspecten. Die drie aspecten komen overeen met keuzes die iemand bij het doen van een bepaalde argumentatieve zet kan maken. Ten eerste is er de keuze uit het topisch potentieel; de verzameling argumentatieve zinnen die op een bepaald punt in de discussie voor de discussiant ter beschikking staat. Als tweede is er de aanpassing aan het publiek en ten derde de keuze voor een bepaald presentatiemiddel. Deze drie aspecten komen voor in elke argumentatieve zet en zijn met elkaar verweven, maar soms kan het ene aspect meer op de voorgrond treden dan de andere twee aspecten (Van Eemeren 2010: 40-42, 93-94, 165).

Naar mijn idee zijn conditionele *als*-zinnen te verbinden aan die drie aspecten. Dat houdt in dat de protagonist een punt wil maken en kan besluiten dit te doen door middel van een conditionele zin, met een reden die voortkomt uit een van de drie aspecten.⁵ Zo'n conditionele zin draagt dan bij aan het effect dat de protagonist wil bereiken. Om dit duidelijk te maken, zal ik in de volgende paragraaf per aspect de link met conditionele *als*-zinnen bespreken. Dit is belangrijk omdat op deze manier duidelijk wordt hoe een conditionele zin kan fungeren als strategische manoeuvre. Het uiteenzetten van de drie verschillende aspecten zal voorkomen dat ik me bij de analyse richt op slechts een of twee aspecten en dat maakt mijn analyse dus vollediger. Voor de duidelijkheid: ik bespreek hieronder waarom een conditionele *als*-zin in theorie geanalyseerd kan worden als een strategische manoeuvre, niet op welke manier dat in de praktijk precies tot uitdrukking komt. Dat volgt later bij de analyse.

2.1.2 Aspect 1: Keuze uit het topisch potentieel

Ten eerste kan een conditioneel een keuze uit het topisch potentieel zijn. Zo'n keuze houdt in dat de protagonist in een bepaalde situatie een aantal opties tot zijn beschikking heeft om een bepaalde argumentatieve zet te doen. In de argumentatieve fase van een discussie kan de protagonist bijvoorbeeld kiezen uit een aantal argumenten ter verdediging van het standpunt (Van Eemeren 2010: 93-94).⁶ Uit bijvoorbeeld Gerlofs (2009) blijkt dat een conditionele zin heel goed kan dienen als argument:

---

⁵ Het kan gaan om zowel een schrijver of een spreker die een argument naar voren brengt, maar om niet telkens beide opties hoeven aan te geven, zal ik het woord 'protagonist' gebruiken.

⁶ De argumentatieve fase is de fase waarin de protagonist en de antagonist hun argumenten naar voren brengen. De protagonist wil de antagonist overtuigen, de antagonist levert kritiek op de protagonist tot hij overtuigd is (als dat al gebeurt) (Van Eemeren 2010: 10).

- (1) The performance of King Lear in the municipal theatre is an utter disaster. Had Shakespeare been in the audience, he would have hated it and would have made it impossible for the actors to perform.

(Gerlofs 2009: 148)

De protagonist had er echter ook voor kunnen kiezen het standpunt niet met een voorwaarde te verdedigen:

- (2) The performance of King Lear in the municipal theatre is an utter disaster. The theatre critic in News of the Day called it "the worst thing happening in the way of theatre".

(Gerlofs 2009: 148)

Een conditionele zin kan ook voorkomen als standpunt (Gerlofs 2009: 123):

- (3) I don't know exactly when Tess will arrive, but if she is here on Wednesday, then we should all go to the theatre. Wednesday night is the final night King Lear will be performed and I have heard it is very good.

(Gerlofs 2009: 123)

Een standpunt wordt ingenomen in de confrontatiefase van de discussie.⁷ In deze fase kan wat betreft de keuze uit het topisch potentieel strategisch gemanoeuvreed worden door het verschil van mening zo voordelig mogelijk op te stellen; dus om een standpunt uit de beschikbare standpunten te kiezen dat het voordeligst is voor de protagonist (Van Eemeren 2010: 43). Een protagonist heeft keuzes uit voorwaardelijke (3) en niet-voorwaardelijke standpunten:

- (4) I don't know exactly when Tess will arrive, but we shouldn't stay at home Wednesday because that night is the final night King Lear will be performed and I have heard it is very good.

In (1) en (3) is een voorwaardelijke zin respectievelijk als argument en standpunt gekozen uit het topisch potentieel. In (2) en (4) is een niet-voorwaardelijke zin respectievelijk als argument en standpunt gekozen uit het topisch potentieel. De link met het strategisch manoeuvreren is hier zichtbaar.

---

⁷ De fase waarin duidelijk wordt dat er een standpunt is waarover onenigheid bestaat, hier wordt het verschil van mening dus vastgesteld (Van Eemeren 2010: 10).

2.1.3 Aspect 2: Aanpassing aan het publiek

Een conditionele zin kan een afstemming op het publiek zijn door de zin aan te passen aan de 'eisen' die het publiek heeft (Van Eemeren 2010: 94). Een bepaalde keuze uit het aantal beschikbare zinnen dat een protagonist tot zijn beschikking heeft (het topisch potentieel) kan gemotiveerd worden met het oog op aanpassing aan het publiek. Zo'n conditionele zin in het standpunt of argument, zou dan een positieve uitwerking op het publiek hebben. Het is interessant om Warchal (2010) hierbij te betrekken. In haar artikel bepleit ze dat in ieder geval in wetenschappelijke artikelen, conditionele zinnen kunnen bijdragen aan het bereiken van consensus tussen de opvattingen van de auteur en die van de lezer.⁸ Dat betekent niet dat de lezer overtuigd wordt door het standpunt van de auteur, maar dat hij dit accepteert. Warchal noemt drie interpersoonlijke functies die bijdragen aan het bereiken van consensus (Warchal 2010: 141, 142):

- Conditionele zinnen zouden gezien kunnen worden als hedges wanneer ze de kracht van een bewering afzwakken door die afhankelijk van andere factoren te maken:

(5) This is true if it means that negation can combine with – or more specifically operate on – an S/N expression to yield an S/N expression.

(Warchal 2010: 142)

- Conditionele zinnen kunnen intensiveerders ('emphatics') genoemd worden wanneer ze de bewering meer kracht geven of wanneer ze na het presenteren van het antecedens, het consequens voor de hand liggend maken:

(6) And where apologies are concerned, lexical choice will clearly be significant, if not essential.

(Warchal 2010: 142)

- Ten derde kunnen conditionele zinnen zich gedragen als attitudemarkeerders wanneer ze een concessie bevatten, een notie uit de pragma-dialectische argumentatietheorie:

(7) [...] Indeed, Langacker suggests that the use of change predicates is possible precisely because they apply to the virtual entities, if not to the actual entities that ultimately ground them.

(Warchal 2010: 142)

---

⁸ Het artikel van Warchal gaat dan wel over de Engelse 'if'-zin, maar de theorie is ook prima toe te passen op de Nederlandse *als*-zin.

Voordat ik deze interpersoonlijke functies kan verbinden aan strategisch manoeuvreren, moet ik eerst ingaan op de term 'consensus' zelf.

Het begrip zorgt bij de toepassing ervan voor enkele problemen, zo bleek uit mijn eigen onderzoek in navolging van Warchal (Visser 2013). In de voorbeeldzinnen van Warchal is het streven naar consensus niet altijd duidelijk te zien. Verder licht ze ook niet altijd toe waar dat bereiken van consensus hem in zit. Hierdoor is een eigen interpretatie van het begrip onontkoombaar en dat maakt het lastig zo'n abstract begrip toe te passen. Het lijkt mij daarom een goed idee om consensus te beschouwen als het streven naar effectiviteit. Als conditionele zinnen argumentatief ingezet zijn, zouden ze kunnen fungeren als een strategische manoeuvre. Het begrip 'effectiviteit' is immers onderdeel van de theorie van het strategisch manoeuvreren. Op die manier wordt ook duidelijk dat conditionelen die niet op consensus gericht zijn, toch wel argumentatief en dus een strategische manoeuvre kunnen zijn.

2.1.4 Aspect 3: De keuze voor een bepaald presentatiemiddel

Het laatste aspect van het strategisch manoeuvreren betreft de keuze om de argumentatieve zet op een bepaalde manier te presenteren. Presentatiemiddelen worden geëxploiteerd om de argumentatie zo strategisch mogelijk naar voren te brengen (Van Eemeren 2010: 94). Vergelijk de volgende twee voorbeelden:

(8) Als genocide voorkomt, moeten we ingrijpen.⁹

(Gerlofs 2009: 71)

(9) Het voorkomen van genocide zorgt ervoor dat we moeten ingrijpen.

In (8) heeft de protagonist ervoor gekozen het voorwaardelijke standpunt te presenteren met een expliciete conditionele zin. De protagonist had ook voor een andere formulering kunnen kiezen, zoals te zien is in (9). De uiting bevat dezelfde informatie, maar is met een impliciete conditionele zin gepresenteerd. Het derde aspect van het strategisch manoeuvreren is hier goed te zien.

2.1.5 Verband tussen de drie aspecten

Om duidelijk te maken hoe de conditionele zin per aspect kan fungeren als strategische manoeuvre, heb ik hierboven alledrie de aspecten apart behandeld. In de praktijk zullen ze

---

⁹ Eigen vertaling. Origineel: ' If genocide occurs, we must intervene.'

echter niet zo gemakkelijk uit elkaar te halen zijn. Een bepaalde keuze uit het topisch potentieel en de keuze voor een bepaalde presentatiewijze worden gedaan met het oog op het publiek. Dus, een voorwaardelijke zin wordt verkozen boven een niet-voorwaardelijke zin en op een bepaalde manier gepresenteerd om de kans zo groot mogelijk te maken dat het publiek een bepaalde bewering accepteert.

2.1.6 Conclusie

Strategisch manoeuvreren is het rekening houden met redelijkheid aan de ene kant, en effectiviteit aan de andere kant. Zo'n strategische manoeuvre bestaat uit drie aspecten: de keuze uit het topisch potentieel, aanpassing aan het publiek en de keuze uit presentatiemiddelen, die allemaal te linken zijn aan conditionele *als*-zinnen. Een protagonist kan ervoor kiezen een standpunt of argument met of zonder voorwaarde uit het topisch potentieel te kiezen. Dit wordt gedaan met het oog op het publiek, een voorwaardelijke zin draagt mogelijk bij aan een snellere acceptatie van de bewering door de antagonist. Vervolgens kan er nog iets veranderd worden aan de wijze waarop zo'n voorwaardelijke zin gepresenteerd wordt. Ook dit gebeurt omdat die presentatiewijze beter bij het publiek aan zou komen.

In andere literatuur worden al wat hints gegeven over de argumentativiteit van een conditionele zin, of over de link tussen die conditionele zinnen en het strategisch manoeuvreren. Warchal is een van de auteurs die conditionele zinnen behandelt; ze koppelt die zinnen aan de notie 'consensus'. Ik heb er echter voor gekozen om dat begrip te vervangen door een begrip uit de pragma-dialectiek, namelijk 'effectiviteit'. Dit begrip is onderdeel van de theorie van het strategisch manoeuvreren.

2.2 De institutionele context

Zowel het wetenschappelijke artikel als de plenaire vergadering van de Tweede Kamer, is op te vatten als een context waarin de conditionele zinnen voorkomen. Die zinnen zijn afhankelijk van die context. Dit zal ik eerst uitleggen en daarna zal ik kenmerken van de twee corpora bespreken.

2.2.1 Inleiding

Strategisch manoeuvreren wordt beïnvloed door de institutionele context en daarom is het

voor mij belangrijk de institutionele context bij mijn onderzoek te betrekken. Zo'n context is een geconventionaliseerde argumentatieve conversatie waarin bepaalde randvoorwaarden gelden, die de mogelijkheden om strategisch te manoeuvreren vastleggen. Binnen die randvoorwaarden moeten de deelnemers proberen het institutionele doel te bereiken, op een zowel effectieve als redelijke manier. Die randvoorwaarden houden in dat er beperkingen zijn op het gebied van de drie aspecten van strategisch manoeuvreren (Van Eemeren 2010: 129, 152). De plenaire vergadering heeft zijn eigen regels, en ook wetenschappelijke artikelen kunnen gezien worden als een institutionele context. Hieronder zal ik eerst de plenaire vergadering behandelen en daarna het wetenschappelijke artikel.

2.2.2 De plenaire vergadering

Van Eemeren stelt in zijn boek het doel van het Nederlands parlementair debat vast:¹⁰

[...] the specific institutional goal to confront the government with the views of the people's elected representatives about their policy plans and their financing in accordance with the institutional convention for the conduct of a general debate constituting parliamentary tradition and the format laid down in parliamentary procedure. (Van Eemeren 2010: 141)

Dit is nogal een mond vol, en daarom heb ik voor wat verheldering andere bronnen geraadpleegd. Van Haaften (2011b: 349) zegt bijvoorbeeld dat het debat in het Nederlandse parlement een klinische en formele discussie is, waar weinig retorische technieken gebruikt worden. Het ideaal is namelijk het op een rationele manier naar voren brengen van argumenten, en dat is vooral in kleine debatten zo (Van Haaften 2011a: 363, Wolthuis 2007: 16). Het bereiken van consensus is het doel van de parlementaire debatten (Van Haaften 2011a: 641). Dat betekent niet dat de kamerleden niet strategisch manoeuvreren, het parlementair debat is immers een voorbeeld van een argumentatieve conversatie. Maar omdat zo'n debat een voorbeeld van een argumentatieve conversatie is, heeft het ook zijn eigen randvoorwaarden (Van Haaften 2011b: 359). In Nederland worden vertegenwoordigers gekozen om politieke ideeën uit te voeren. Die vertegenwoordigers moeten rekening houden met de doelen die ze willen nastreven; namelijk het overtuigen van de tegenstanders. Aan de andere kant moeten ze ook rekening houden met het publiek; daar bevinden zich immers de mensen die kunnen stemmen, en dat is natuurlijk belangrijk voor een kamerlid en zijn/haar

---

¹⁰ Ik ga ervan uit dat de debatten in de plenaire vergadering hier onder vallen.

partij (Van Haaften 2011b: 360, Wolthuis 2007: 16). Waar het strategisch manoeuvreren hem in zit is volgens Van Haaften het volgende:

[...] a representative [...] has to take the requirements of reasonableness as well as considerations of effectiveness into account, both as regards his orientation to his fellow representatives and in his orientation to society and his voters. (Van Haaften 362)

Het is niet zo simpel dat de beslissingen die een kamerlid moet nemen, het dialectische aspect representeren en dat het rekening houden met het publiek het retorische aspect representeert. Een kamerlid heeft een dubbele taak en dat is een beperking die opgelegd is aan het parlementaire debat (Van Haaften 2011b: 361-362).

Wat Van Eemeren met zijn citaat bedoelde, was dat de vertegenwoordigers in het debat hun mening over het discussiepunt op zo'n manier naar voren moeten brengen, dat ze zich aan de opgelegde randvoorwaarden van het parlementair debat houden.

De plenaire vergadering die ik in mijn analyse gebruikt heb, bestaat, zoals elke plenaire vergadering, uit verschillende onderdelen. De meeste conditionele zinnen komen voor in de debatten, maar ook in de moties en regeling van de werkzaamheden, waar kamerleden beargumenteren waarom ze wel of niet een debat over een bepaald onderwerp willen.

In een plenaire vergadering bestaan zoals gezegd randvoorwaarden; regels over bijvoorbeeld het voeren van het woord, de wijze van stemming of de orde

(http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpmxv2/plenaire_vergadering_tweede_kamer).¹¹

De voorzitter wijst ook op deze regels:

Wij hebben tien sprekers met elk tien minuten spreektijd. Er is net afgesproken dat er drie keer geïnterrupteerd mag worden, met twee vervolgvragen. Dat is absoluut het maximum. Ik verzoek iedereen om daaraan mee te werken en de interrupties zo kort en bondig mogelijk te houden. (De voorzitter: Berndsen-Jansen, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Over het algemeen lijken de kamerleden zich inderdaad aan deze regels te houden, zoals Van Haaften al beschreef. Dit blijkt bijvoorbeeld uit: 'Mevrouw de voorzitter, ik zie helemaal geen tijd lopen. Ik weet dus niet hoever ik al ben' (Van Toorenburg). Antwoord: 'U zit op vijf minuten' (De voorzitter: Berndsen-Jansen, plenaire vergadering 6 juni 2013). De voorzitter hoefde alleen maar te onderbreken met opmerkingen als de volgende: 'Mevrouw Van

---

¹¹ De volledige regels zijn te vinden in het *Reglement van Orde*

Tongeren krijgt een laatste mogelijkheid tot interruptie' (De voorzitter: Berndsen-Jansen, plenaire vergadering 2013) of met non-verbale cues: 'Ik sluit af, voorzitter. Ik zie u gebaren maar er brandt geen lampje. Dat is niet erg, want ik ga afronden' (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Ik denk dat de plenaire vergadering een genre is waar veel gelegenheid is voor het doen van een strategische manoeuvre. Ten eerste is het een gesproken genre met directe interactie en daarin heeft een protagonist veel bewegingsvrijheid. Ten tweede is een protagonist in de plenaire vergadering er puur op gericht de tegenstanders zijn standpunt te laten accepteren. Er zullen dus veel argumentatieve zetten gedaan worden.

2.2.3 Het wetenschappelijk artikel

Een wetenschappelijk artikel is een genre dat niet veel vrijheid biedt aan de auteur. Een definitie van wetenschap is opgesteld door bijvoorbeeld Lastrucci:

[...] een objectieve, logische en systematische methode van analyse van verschijnselen met de bedoeling betrouwbare kennis te verzamelen. (Verberk 1998: 60)

Dit citaat houdt in dat een wetenschapper objectief is, en dat er geen plek is voor een subjectieve inbreng. De uitspraken die de wetenschapper doet, moeten kunnen worden gecontroleerd door iedereen die geïnteresseerd en intelligent genoeg is. De tekst dient beschrijvend te zijn, de wetenschapper moet zich dus bezighouden met feiten en relaties tussen die feiten, en daaruit moeten juiste gevolgtrekkingen gemaakt worden. Daarnaast moet wetenschap logisch zijn; wetenschappers dienen zich te houden aan redelijkheid, ze moeten geldige redeneringen opstellen. Bovendien moet de wetenschapper bepaalde stappen in de bewijsvoering doorlopen, waaruit een opzet volgt waar niet veel afgeweken van kan worden (Verberk 1998: 60-62). Verder geldt dat een wetenschappelijk onderzoek zaken moet behandelen waarover nog niet eerder geschreven is, of dat het onderzoek het toepassen van nieuwe invalshoeken op al onderzochte zaken betreft. De lezer moet immers belang hebben bij het onderzoek. Een ander kenmerk is dat een onderzoek zo volledig mogelijk dient te zijn; er moet zoveel mogelijk informatie worden gegeven waardoor iemand anders hetzelfde zou kunnen onderzoeken en op precies dezelfde resultaten uit zou komen (Van Dijk 2009: 26-27). Bijvoorbeeld door het geven van details van de onderzoeksmethode en verwijzing naar eerdere onderzoeken. Onderzoekers moeten tot slot ook voorzichtig en nauwkeurig te werk

gaan. In de wetenschap blijft immers veel onzeker, nieuwe informatie roept weer nieuwe vragen op. Alles moet afgebakend en gedefinieerd worden door de wetenschapper (Burger en De Jong 2009: 278). Voor wetenschappelijke artikelen, geldt een bepaalde opzet die ik heb overgenomen uit Van Dijk (2009: 45-50):

- Inleiding: in de inleiding staat de introductie van het onderwerp, de probleemstelling met toelichting, de doelstelling, de doelgroep en tot slot de leeswijzer.
- De kern: de kern vormt het betoog waarbij de auteur de lezer van een bepaald standpunt probeert te overtuigen. De volgorde van de onderdelen in de kern kan verschillen, en kunnen meerdere keren voorkomen afhankelijk van hoeveel deelonderzoeken er zijn gedaan. Het kan gaan om de volgende onderdelen:
  - Aanleiding: de motivatie voor het doen van het onderzoek.
  - Methode: het soort onderzoek, de manier van uitvoeren en het materiaal.
  - Resultaten: verkregen data uit onderzoeken.
  - Conclusie: het antwoord op de probleemstelling en korte herhaling van het onderzoek.
- Conclusie: zie hierboven.
- Discussie: de waarde van de onderzoeksresultaten, toelichting sterke en zwakke punten en ideeën voor vervolgonderzoek.

Warchal (2010) stelt dat, naast het presenteren van feiten, het wetenschappelijk artikel ook een retorisch doel heeft. Auteurs van zulke artikelen willen namelijk niet alleen gelezen worden, maar willen ook dat lezers hun beweringen accepteren. Om daartoe te komen, moet de auteur gebruik maken van verschillende retorische technieken, aangezien de auteurs wel iets naar buiten moeten brengen wat nieuw is, anders zullen hun artikelen niet gepubliceerd worden.¹² Die acceptatie is het uitgangspunt waar de auteur vervolgens op verderbouwt. Warchal ziet een wetenschappelijk artikel eigenlijk als een dialoog tussen de auteur en de lezer (Warchal 2010: 140-141, 146).

Ik vermoed dat ook bij wetenschappelijke artikelen de protagonist de antagonist zijn standpunt wil laten accepteren. Dit gebeurt niet alleen op een redelijke, maar ook op een effectieve manier. Niet elk onderdeel van het wetenschappelijke artikel leent zich hier echter even goed voor. Als we naar de opbouw kijken, is het waarschijnlijk dat de onderdelen 'methode' en 'resultaten' het minst argumentatief zijn. In de inleiding en aanleiding is wel plek voor argumentatie, omdat er gemotiveerd moet worden waarom voor een bepaald onderzoek

---

¹² Volgens Warchal kan een conditioneel dus zo'n techniek zijn, zie subparagraaf 2.1.3

gekozen is. Maar de inleiding bestaat ook uit veel niet-argumentatieve onderdelen. De conclusie is argumentatief omdat nog eens herhaald wordt waarom de protagonist een bepaald standpunt aanneemt, samen met de argumenten die dat standpunt ondersteunen. Voor de discussie geldt, dat daar weer nieuwe onderwerpen worden aangesneden die ook onderbouwd moeten worden, en daarom is de discussie ook argumentatief. In de onderdelen die het meest openstaan voor argumentatie is uiteraard ook de meeste kans op strategische manoeuvres. Het wetenschappelijk artikel is misschien niet minder argumentatief dan de plenaire vergadering, maar het biedt minder gelegenheid voor het doen van argumentatieve zetten. Dit komt ten eerste doordat het om een geschreven genre zonder directe interactie gaat, en ten tweede doordat auteurs van wetenschappelijke artikelen ook objectief moeten blijven. Dat wil zeggen dat er hogere eisen worden gesteld aan de redelijkheid van de argumentatie in het wetenschappelijke artikel.

2.2.4 Conclusie

De plenaire vergadering is een genre dat vermoedelijk meer gelegenheid biedt voor strategische manoeuvres dan het wetenschappelijk artikel. De plenaire vergadering is een genre van directe interactie en bovendien zijn de deelnemers er op gericht het standpunt door de andere partij te laten accepteren. Bij een wetenschappelijk artikel is dat laatste ook wel zo, maar toch zijn de eisen die aan de redelijkheid van de argumentatie worden gesteld vermoedelijk strenger dan in de plenaire vergadering. Daarnaast bestaat het ook uit een aantal onderdelen waar geen of minder ruimte voor argumentatie is.

3 Analyse 1: Conditionele categorieën

Nu het theoretisch kader afgebakend en uiteengezet is, is het tijd voor de eerste analyse. Centraal staan hier de door mij onderscheiden categorieën van conditionele *als*-zinnen. Deze indeling is gebaseerd op die van Warchal (2010). Ik zal allereerst de aanleiding voor het onderzoek geven, waarin ik uitleg waarom ik de categorieën van Warchal aangepast en uitgebreid heb en waarom ik denk dat deze analyse bijdraagt aan het verdere onderzoek. Vervolgens vertel ik hoe ik te werk ben gegaan bij deze analyse. Daarna presenteer ik de resultaten van het onderzoek, die gevolgd wordt door de discussie. De conclusie sluit dit hoofdstuk af.

3.1 Aanleiding

In Visser (2013) bleek dat er op de indeling in categorieën van Warchal wel wat aan te merken was. De criteria die zij bij de verschillende conditionelen geeft, zijn soms niet voldoende om duidelijk te krijgen welke conditionele zinnen nu precies in die bepaalde categorie thuishoren. Bovendien zijn er voorbeelden van conditionele zinnen die duidelijk niet in een van de onderscheiden categorieën van Warchal thuishoren. Om die reden heb ik conditionele zinnen die ik niet heb kunnen plaatsen, nader geanalyseerd en ingedeeld bij nieuwe, door mij voorgestelde, categorieën. Bovendien heb ik de vrijheid genomen om de criteria van Warchal wat aan te passen of aan te vullen. Naar mijn idee kloppen de categorieën zo beter.

De reden dat ik deze analyse uitgevoerd heb, heeft te maken met de relatie tussen het antecedens en het consequens. Die relatie is hetgene wat de conditionelen in de verschillende categorieën van elkaar onderscheidt. Daarom vraag ik me af of conditionele zinnen uit de ene categorie zich meer lenen om gebruikt te worden als strategische manoeuvre dan conditionele zinnen uit de andere categorie. Andersom kan ik het natuurlijk ook bekijken: aan de hand van de relatie tussen het antecedens en het consequens kan ik wellicht verklaren waarom een bepaalde conditionele zin argumentatief gebruikt wordt. Deze analyse vormt een houvast voor de overige analyses; het geeft een voorzet voor een verklaring van hoe en waarom een bepaalde conditionele zin argumentatief gebruikt is en wellicht fungeert als strategische manoeuvre.

3.2 Werkwijze

Mijn corpus bestaat uit de jaargangen 2011 en 2012 van *Tijdschrift voor taalbeheersing (TvT)*

en uit de plenaire vergadering van de Tweede Kamer van 6 juni 2013. De jaargangen van *TvT* zijn online beschikbaar als PDF-bestand, en de plenaire vergadering staat op de website van de Tweede Kamer, wat zich uitstekend leent om de zoekfunctie te gebruiken om het conditionele voegwoord *als* te vinden. Een probleem hierbij is natuurlijk, dat ik de ruis eruit moest filteren. Niet alle voorkomens van *als* worden immers gebruikt als conditioneel voegwoord. Denk daarbij aan uitspraken als: 'Als gevolg van [...]'. Uit de twee jaargangen van *TvT* heb ik alle conditionele gevallen van *als* genomen, in de plenaire vergadering ben ik net zo lang doorgegaan met zoeken totdat ik een evenveel aantal voorkomens had.¹³ Dit resulteerde uiteindelijk in twee keer 107 voorkomens van het conditionele *als*. Vervolgens heb ik alle conditionele zinnen geanalyseerd op basis van de relatie tussen het antecedens en het consequens om zo te bepalen onder welke categorie een bepaalde zin valt.

3.3 Analyse

Hieronder worden per categorie een of twee illustratieve voorbeelden gegeven om duidelijk te maken wat ik versta onder de verschillende categorieën. Allereerst zal ik per categorie een algemene beschrijving van de criteria geven, en vervolgens per voorbeeld de criteria erop toepassen. Zoals ik al zei, heb ik de categorieën van Warchal aangepast en daarnaast zelf meer categorieën onderscheiden. De categorieën deontische conditionelen en evaluatieve conditionelen heb ik zelf toegevoegd. Inhoudelijke en epistemische conditionelen, voorbehoudsconditionelen en concessieve conditionelen zijn aangepast met invullingen uit andere theorieën. De categorieën die onveranderd zijn gebleven, zijn relevantie-conditionelen en beleefdheidsconditionelen.

1 Inhoudelijke conditionelen

Bij inhoudelijke conditionele zinnen volgt de situatie beschreven in het consequens in werkelijkheid uit de situatie beschreven in het antecedens. De situatie in het antecedens is een voldoende voorwaarde voor het feit dat de situatie beschreven in het consequens gebeurt. Het een leidt dus in werkelijkheid tot het ander (Warchal 2010: 143). Met andere woorden, er bestaat een causaal verband tussen de gebeurtenissen in het antecedens en het consequens (Sweetser 1990: 114-115). Zowel de gebeurtenis in het antecedens als in het consequens zijn aantoonbaar. Voorbeeld:

---

¹³ In *TvT* heb ik de samenvatting en noten buiten beschouwing gelaten, in beide genres heb ik citaten buiten beschouwing gelaten.

- (11) Behalve dat veel proefpersonen moeite hebben met het omkeren van de situatie, denken velen dat als de rente stijgt die je voor het leningdeel betaalt, ook de maandelijkse inleg omhoog gaat (Pander Maat 2012: 89).

Het stijgen van de rente is een voldoende voorwaarde voor het omhoog gaan van de maandelijkse inleg. Zowel een rentestijging en het omhoog gaan van de maandelijkse inleg is aan te tonen. Om die redenen is dit een voorbeeld van inhoudelijke argumentatie. De relatie tussen het antecedens en het consequens is causaal. Je zou hier echter kunnen stellen dat de eigenlijke conditionele zin is: 'als de rente stijgt die je voor het leningdeel betaalt, denken velen dat ook de maandelijkse inleg omhoog gaat', en dat zou betekenen dat als de rente stijgt daaruit volgt dat velen denken dat [...] en dat het daarom een inhoudelijke conditioneel is. Maar dat is niet waar, de zin moet als volgt gereconstrueerd worden: 'velen denken dat [als de rente stijgt die je voor het leningdeel betaalt, ook de maandelijkse inleg omhoog gaat].' Het gedeelte tussen vierkante haken geeft aan wat velen denken en dat laat zien dat 'denken velen dat' buiten de conditionele zin staat en niets te maken heeft met het verband tussen het antecedens en het consequens.

2 Epistemische conditionelen

Bij epistemische conditionele zinnen veroorzaakt kennis van de bewering in het antecedens de conclusie, dus de situatie beschreven in het consequens (Warchal 2010: 143). Het een leidt niet in werkelijkheid tot het ander, het is slechts een vermoeden van de spreker (Sweetser 1990: 116-117). Eigenlijk wordt er gezegd dat in het geval dat de situatie beschreven in het antecedens waar is, de situatie beschreven in het consequens ook waar is; een implicatie (Jansen 2004: 70-71). Voorbeeld:

- (12) Zo kan de protagonist die naar zichzelf verwijst met deze verwijzing retorisch gezien de druk op de andere partij (de antagonist) verhogen om het standpunt te aanvaarden. Als de antagonist het standpunt niet aanvaardt, betekent dat immers dat hij twijfelt aan de (rechtvaardigingskracht van de) autoriteit van de protagonist. (Pilgram 2012: 172)

De redenering gaat hier niet van oorzaak naar gevolg, maar andersom: als de antagonist twijfelt aan de autoriteit van de protagonist, dan leidt dat ertoe dat hij het standpunt niet aanvaardt. Deze abductieve volgorde is kenmerkend voor epistemische conditionelen. De oorzaak-gevolgrelatie kan ook voorkomen, maar de abductieve volgorde komt vrijwel alleen bij epistemische conditionelen voor (Dancygier & Sweetser 2006: 17). In het geval de antagonist

het standpunt niet aanvaardt, trekt de auteur de conclusie dat het waarschijnlijk is dat de antagonist twijfelt aan de autoriteit van de protagonist.

3 Evaluatieve conditionelen

Bij evaluerende conditionelen vormt de bewering die in het consequens staat, een evaluatie. Deze evaluatie is afkomstig van de protagonist zelf en betreft de situatie die beschreven staat in het antecedens. Voorbeeld:

- (13) Een systeem als het Nederlandse kan echter alleen goed functioneren als de informatie deugdelijk wordt opgetekend en er voldoende controle op de totstandkoming daarvan is (Dubelaar 2011: 75).

Als informatie deugdelijk wordt opgetekend en er voldoende controle op de totstandkoming daarvan is, dan vindt de protagonist dat een systeem als het Nederlandse goed kan functioneren. 'Goed functioneren' is een evaluatie, het is niet, net zoals bij inhoudelijke conditionelen, iets wat aantoonbaar is in de werkelijkheid.

4 Deontische conditionelen

Deontische conditionelen hebben in het consequens een modaliteit staan, dit is in bijna alle gevallen 'moeten'.^{14,15} Het geeft aan dat hetgene wat uit het antecedens volgt, een noodzaak is. Het is overigens niet zo dat het consequens een noodzaak in de werkelijkheid beschrijft; het is een opvatting van de protagonist. Voorbeeld:

- (14) Als hun behandelingsvoorkeuren niet overeenkomen, zullen de arts en de patiënt met elkaar in discussie moeten gaan om tot een daadwerkelijk gedeelde beslissing te komen (of de patiënt moet te rade gaan bij een andere arts) (Pilgram 2012: 171).

Als de behandelingsvoorkeuren niet overeenkomen, dan is het een noodzaak dat de arts en de patiënt met elkaar in discussie gaan. Dit is althans volgens Pilgram zo.

5 Voorbehoudsconditionelen

Voorbehoudsconditionelen trekken de geldigheid van de bewering in het consequens in twijfel; de protagonist drukt twijfel uit omdat hij mogelijk niet genoeg kennis heeft om de situatie juist te interpreteren (Warchal 2010: 145). Die twijfel kan van de protagonist of van de

---

¹⁴ Het gaat hier dus niet om het epistemische 'moeten' zoals bijvoorbeeld in: 'If people go to this beach, there must be a way.' (Dancygier & Sweetser 2006: 118).

¹⁵ Soms staat er niet letterlijk 'moeten' in de uiting, maar valt het wel zo te parafraseren, bijvoorbeeld: 'Dus ga niet weer gelijk van alles sluiten als een en ander niet nodig lijkt te zijn [...]' (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

antagonist zijn (Quirk e.a. 1985: 1096). Daarnaast kan er een voorwaarde in het antecedens worden gegeven die maakt dat de bewering in het consequens geldt, of juist niet geldt:

- (15) Dit betekent dat argumentatietheorie per definitie een multidisciplinair vak is – en, als het lukt om de benodigde disciplinaire benaderingen met elkaar te verweven, zelfs een interdisciplinair vak (Van Eemeren 2012: 116).

De protagonist beweert hier dat argumentatietheorie een interdisciplinair vak is, onder voorbehoud dat het lukt om de benodigde disciplinaire benaderingen met elkaar te verweven. Het antecedens drukt dus twijfel uit of er wel aan de voorwaarde die daarin beschreven wordt, wordt voldaan. Alleen als dat zo is, is de bewering in het consequens geldig. Volgend voorbeeld is anders dan de voorgaande omdat hier niet twijfel wordt uitgedrukt, maar een voorwaarde:

- (16) De VVD-fractie zegt dat dat zeer open is; als aan het eind van de streep het gewenste bedrag maar overblijft (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Onder voorbehoud dat aan het eind van de streep het gewenste bedrag overblijft, is het volgens de VVD-fractie zeer open. Als de voorwaarde in het antecedens niet opgaat, geldt de bewering in het consequens niet.

6 Relevantie-conditionelen

De bewering die wordt gedaan in het consequens is afhankelijk van bepaalde omstandigheden. De bewering is namelijk alleen relevant als wordt voldaan aan de voorwaarde die in het antecedens staat (Warchal 2010: 145). Maar die bewering die gedaan wordt in het consequens geldt dus ook wanneer de situatie beschreven in het antecedens niet optreedt. Het is dan alleen niet relevant:

- (17) Als je een probleem hebt met je mobiele telefoon is er vaak nog een vaste lijn beschikbaar (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013).

De relevantie van het beschikbaar zijn van een vaste lijn is afhankelijk van de omstandigheden die beschreven staan in het antecedens, namelijk als je problemen hebt met je mobiele telefoon. Natuurlijk is die vaste lijn altijd beschikbaar, ook al heb je geen problemen met je mobiele telefoon.

7 Concessieve conditionelen

Concessieve conditionelen geven aan dat het beschrevene in het consequens waar is, ondanks dat de situatie beschreven in het antecedens ook waar is. Daarom zijn ze te parafaseren als

even *if*-zinnen, als ze al niet in die vorm staan (Warchal 2010: 145-146).¹⁶ Concessieve conditionelen doen dus een bewering die tegen de verwachting in gaat (Quirk e.a. 1985: 1098). Voorbeeld:

- (18) Zelfs als Dick Bruna de polisvoorwaarden zou schrijven, blijven ze ongelezen, is de heersende gedachte (Hoeken e.a. 2011: 284).

De bewering is dat polisvoorwaarden ongelezen blijven, ook (zelfs) als Dick Bruna ze schrijft. En dat laatste is tegen de verwachting in, omdat Dick Bruna gezien wordt als leuke schrijver. Er wordt een extreme situatie beschreven.

8 Beleefdheidsconditionelen

De protagonist vraagt letterlijk om toestemming aan de antagonist om een bepaalde handeling of bewering uit te voeren. De spreker wacht echter niet op antwoord, en daarmee wordt de handeling eigenlijk al verricht of is de bewering al gedaan (Warchal 2010: 144). Voorbeeld:

- (19) Dit is geen punt van orde, want ik was van plan om dit debat af te ronden, als u het niet erg vindt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Ook al vindt de antagonist het wel erg dat de protagonist het debat af wil ronden, de protagonist doet het toch. De handeling hangt dus niet af van de toestemming van de antagonist. Als dat wel zo zou zijn, had de protagonist wel een vraag gesteld als 'als u dat goed vindt?'¹⁷

---

¹⁶ [...] terwijl zij uiteindelijk overal mee akkoord gaat, ook als er fors bezuinigd wordt met risico's voor de veiligheid' is een voorbeeld van een zin die niet al in de *zelfs als*-vorm staat, maar wel zo te parafaseren is.

¹⁷ Deze uiting lijkt wel een beetje ironisch, maar ik kan dit niet met zekerheid zeggen, want ik weet niet hoe de spreker het bedoeld heeft, en bovendien gaat de geadresseerde er serieus op in.

3.4 Resultaten

Tabel 1: Resultaten analyse soorten conditionelen uit TvT en de plenaire vergadering

Soorten conditionelen	<i>Tijdschrift voor taalbeheersing</i>	Plenaire vergadering
Inhoudelijke	70 (65,42%)	42 (39,25%)
Deontische	8 (7,48%)	20 (18,69%)
Evaluatieve	7 (6,54%)	20 (18,35%)
Epistemische	7 (6,54%)	1 (0,93%)
Voorbehoud	8 (7,48%)	18 (16,82%)
Concessieve	4 (3,74%)	2 (1,87%)
Relevantie	3 (2,75%)	2 (1,87%)
Beleefdheid	-	2 (1,87%)
Twijfel	-	1 (0,93%)
Totaal	107 (100%)	107 (100%)

In beide genres komen de inhoudelijke conditionelen het meest voor, al zijn dat er in *TvT* een stuk meer. Dit verschil is statistisch significant ($p = 0,000127$). Dit heb ik uitgerekend aan de hand van de Chi-kwadraat door de inhoudelijke conditionelen af te zetten tegen alle niet-inhoudelijke conditionelen.

De hoeveelheid concessieve conditionelen en relevantie-conditionelen komen aardig overeen tussen beide genres, voor de rest zitten er veel verschillen tussen beide genres. Zo komen epistemische conditionelen slechts een keer voor in de plenaire vergadering, tegenover zeven keer in *TvT*. Evaluatieve conditionelen, voorbehoudsconditionelen en deontische conditionelen komen in de plenaire vergadering ongeveer tien procent meer voor dan in *TvT*. Tot slot komen er in de plenaire vergadering twee beleefdheidsconditionelen voor, terwijl die categorie ontbreekt in *TvT* en staat er in de plenaire vergadering een twijfelgeval.

3.5 Discussie

Het wetenschappelijk artikel is een objectief genre in de zin dat het hoge eisen stelt aan de redelijkheid. De plenaire vergadering is een subjectief genre in de zin dat redelijkheid in mindere mate een rol speelt en dat de protagonist meer bezig is met het beïnvloeden van de

antagonist.¹⁸ Bij de ene conditionele categorie is de relatie tussen het antecedens en het consequens ook subjectiever te noemen dan bij de andere conditionele categorie. Inhoudelijke conditionelen zijn minder subjectief, ze gaan vaak over oorzaak-gevolgrelaties in de werkelijkheid. Dit past goed bij de wetenschap, en inhoudelijke conditionelen komen in *TvT* dan ook statistisch significant meer voor dan in de plenaire vergadering.

Subjectieve categorieën zijn deontische, evaluatieve en epistemische conditionelen, voorbehoudsconditionelen, concessieve conditionelen, relevantie-conditionelen en beleefdheidsconditionelen. De politiek gaat meer over verschillende meningen, over beleid en wetten die volgens de ene partij ingevoerd zouden moeten worden en is ideologisch. Deontische conditionelen komen dan ook meer voor in de plenaire vergadering, en dat geldt ook voor evaluatieve conditionelen en voorbehoudsconditionelen. Epistemische conditionelen komen echter meer voor in wetenschappelijke artikelen, omdat deze conditionelen gaan over conclusies uit bepaalde observaties en dat is typischer voor de wetenschap dan voor de politiek. Het gegeven dat epistemische conditionele zinnen in totaal zo weinig voorkomen in mijn corpus, is te wijten aan het feit dat heel weinig conditionele zinnen voldoen aan de criteria die in de literatuur voor epistemische conditionelen worden gegeven. Auteurs komen veelal aanzetten met schoolvoorbeelden van epistemische conditionele zinnen, die inderdaad duidelijk voldoen aan de criteria.¹⁹ Dit geldt ook voor relevantie-conditionelen.²⁰ Het verbaast me dat concessieve conditionelen zo weinig voorkomen in mijn corpus, aangezien ze zo'n extreme, onverwachte situatie schetsen dat die situatie haast wel waar zou moeten zijn. Beleefdheidsconditionelen zijn voor het wetenschappelijk artikel niet zo geschikt omdat ze vooral spreektaalige uitdrukkingen bevatten; ze zijn geschikter voor directe interactie ('Als ik dat zo mag zeggen', 'Als je het niet erg vindt dat ik dat zeg' en 'Als ik even mag onderbreken' (Quirk e.a. 1095 en Warchal 2010: 144)).

Deze analyse is een subjectieve aangelegenheid. Ik heb de criteria van de categorieën op mijn eigen manier geïnterpreteerd en ook de aanvulling van de categorieën zelf, is geheel op eigen inzicht. Ik wil dan ook niet claimen een volledige analyse uit te hebben gevoerd. Een tweede beoordelaar kan tot andere resultaten komen dan ik. Mijn doel was om duidelijk te maken wat ik versta onder de verschillende categorieën zodat het koppelen aan het

---

¹⁸ Dit valt misschien wel te linken aan de intersubjectiviteitstheorie van Verhagen (2010). Deze theorie gaat ervan uit dat taal altijd argumentatief (intersubjectief) is, dat wil zeggen dat taal voorziet in een argument voor een bepaalde conclusie. Taal wil in eerste instantie ergens toe aansturen, informatie uitwisselen komt op de tweede plaats. Onderliggend aan die intersubjectiviteit, is het begrip 'subjectiviteit': het gegeven dat twee personen verschillen in de gedachten, houdingen en meningen die ze over een bepaald onderwerp hebben. Uitingen kunnen in meer of mindere mate subjectief zijn. Als ze betrekking hebben op het 'subject van conceptualisatie' dan betekent dat dat de protagonist de antagonist duidelijk ergens van wil overtuigen. Een uiting kan ook betrekking hebben op het 'object van conceptualisatie', dan gaat het vooral over het eigenlijke onderwerp van de uiting. (Verhagen 2010: 5-7, 9-10).

¹⁹ Bijvoorbeeld: 'If she's divorced, (then) she's been married.' (Sweetser 1990: 116)

²⁰ Bijvoorbeeld: 'There are biscuits on the sideboard if you want them.' (Sweetser 1990: 119).

strategisch manoeuvreren wat dit betreft geen vragen oproept.

Tot slot nog de opmerking dat in mijn corpus veel verschillende auteurs en sprekers te vinden zijn. Ik kan dus niet uitsluiten dat de verschillen in de gevonden soorten conditionele zinnen deels beïnvloed worden door persoonlijke voorkeuren van die auteurs/sprekers.

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik een onderscheid in verschillende categorieën gemaakt wat betreft conditionele *als*-zinnen. Inhoudelijke conditionelen vormen meer dan de helft van de conditionele zinnen die in het wetenschappelijke artikel voorkomen. Dit is significant meer dan de voorkomens in de plenaire vergadering. Het wetenschappelijke artikel lijkt dus inderdaad minder gelegenheid aan de protagonist te bieden om een argumentatieve zet te doen. De subjectieve niet-inhoudelijke conditionelen komen in vaker voor in de plenaire vergadering, het genre dat veel ruimte aan de protagonist biedt een argumentatieve zet te doen.

Ik heb deze analyse uitgevoerd omdat het mij zinvol leek de conditionele *als*-zinnen onder te verdelen in verschillende categorieën. Ik wil in deze scriptie de vraag beantwoorden of conditionele *als*-zinnen als strategische manoeuvre ingezet kunnen worden. Het antwoord op deze vraag kan genuanceerd worden door rekening te houden met verschillende soorten conditionele zinnen. Het verband tussen het antecedens en het consequens is telkens anders. De verschillende conditionelen vervullen verschillende functies en kunnen daardoor verschillende soorten strategische manoeuvres zijn. Per genre zal dit vermoedelijk ook verschillen. Dit hoofdstuk dient dus om de uiteindelijke beantwoording van de hoofdvraag wat genuanceerder te maken.

4 Analyse 2: Conditionele zinnen als argumentatieve zet

In dit hoofdstuk zal ik de tweede analyse uiteenzetten, namelijk het bepalen welke conditionele zinnen uit mijn corpus argumentatief ingezet zijn. Deze zinnen kunnen dienstdoen als standpunt, of als argument. Deze twee zal ik uit elkaar houden. Allereerst zal ik hieronder de werkwijze van het onderzoek bespreken. Daarna volgen de resultaten, de conclusie en de discussie.

4.1 Werkwijze

Van alle conditionele *als*-zinnen heb ik de context opgezocht en gekeken welke rol die zin daarin speelt. Wordt de conditionele zin gebruikt als standpunt of als argument? Of geeft de zin toch puur informatie weer en is het helemaal geen argumentatieve zet? De beste manier om deze vragen te kunnen beantwoorden, leek mij het maken van een argumentatiestructuur. Op die manier werd snel duidelijk hoe de betreffende conditionele zin gebruikt is. Ik wil hierbij nog de opmerking plaatsen dat conditionele zinnen die ik bestempeld heb als 'niet-argumentatief', best argumentatief zouden kunnen zijn in een andere context. Er zijn bijvoorbeeld gevallen waar de conditionele zin voor het gevoel een standpunt is en waar een argument ter ondersteuning daarvan nodig lijkt te zijn. Wanneer zo'n zin echter in de resultaten van een artikel staat en slechts herhaalt wat uit onderzoek is gebleken, is de zin niet gebruikt als argumentatieve zet. Alleen wanneer zinnen wel als argumentatieve zet gebruikt zijn door de protagonist, heb ik zo'n zin daadwerkelijk als 'argumentatief' bestempeld.

4.2 Resultaten

De resultaten van de analyse van respectievelijk de wetenschappelijke artikelen en de plenaire vergadering zijn hieronder te vinden. In bijlage 1 zijn alle zinnen uit *TvT* te vinden die niet-argumentatief zijn, in bijlage 2 zijn alle zinnen uit de plenaire vergadering te vinden die niet-argumentatief zijn.

Tabel 2: Resultaten (niet-)argumentatief ingezette 'als'-zinnen uit TvT

Soorten conditionelen	Niet-argumentatief	Als standpunt	Als argument	Totaal
Inhoudelijke	43	23	4	70
Deontische	3	5	-	8
Evaluatieve	1	5	1	7
Epistemische	2	4	1	7
Voorbehoud	6	2	-	8
Concessieve	-	2	2	4
Relevantie	3	-	-	3
Beleefdheid	-	-	-	-
Twijfel	-	-	-	-
Totaal	58 (54,21%)	41 (38,32%)	8 (7,48%)	107 (100%)

Een kleine meerderheid van de conditionele zinnen is niet-argumentatief ingezet. Van de conditionele zinnen die wel argumentatief ingezet zijn, is het grootste deel daarvan als standpunt gebruikt. De overige conditionelen zijn ingezet als argument ter ondersteuning van een bepaald standpunt.

Omdat een groot deel van de inhoudelijke conditionelen niet-argumentatief gebruikt is, zal ik voor de volledigheid twee voorbeelden geven. Zo wordt duidelijk waar dat aan ligt:

- (20) Als daarentegen waarden binnen eenzelfde variabele gecombineerd worden, wordt die combinatie als *A OF B* geïnterpreteerd (Pander Maat & Lentz 2011: 220)
- (21) Een betrouwbare afzender is voor de zorgverleners een van de graadmeters voor kwalitatief goede informatie. Als de afzender niet bekend is, zoals bij Wikipedia, wordt deze website minder gewaardeerd door de zorgverleners (Dubbeldam e.a. 2011: 179)

In (20) en (21) is de conclusie in het consequens voortgekomen uit onderzoek dat gedaan is. De standpunten zijn hier dus niet gebruikt als argumentatieve zet, maar geven puur informatie weer. Het heeft voor de antagonist immers ook geen zin tegen het standpunt in te gaan, onderzoeksresultaten liegen niet.

Tabel 3: Resultaten (niet-)argumentatief ingezette als-zinnen in de plenaire vergadering

Soorten conditionelen	Niet-argumentatief	Als standpunt	Als argument	Totaal
Inhoudelijke	19	20	12	42
Deontische	1	16	3	20
Evaluatieve	4	10	6	20
Epistemische	-	-	1	1
Voorbehoud	10	4	4	18
Concessieve	-	2	-	2
Relevantie	1	-	1	2
Beleefdheid	1	-	1	2
Twijfel	1	-	-	1
Totaal	27 (25,23%)	52 (48,60%)	28 (26,17%)	107 (100%)

In de plenaire vergadering is het grootste deel van de conditionele zinnen argumentatief gebruikt. Ongeveer een derde van die zinnen is gebruikt als standpunt, de rest als argument ter ondersteuning van een bepaald standpunt. Opvallend is dat hier het grootste deel van de inhoudelijke conditionele zinnen wel argumentatief ingezet is.²¹

4.3 Conclusie

Deze analyse geeft nog meer bewijs dat het wetenschappelijk artikel minder gelegenheid aan de protagonist biedt om een argumentatieve zet te doen. De meerderheid van de conditionele zinnen is daar namelijk niet-argumentatief gebruikt. Bij de plenaire vergadering is daarentegen ruim drievierde van de zinnen wel argumentatief ingezet.

Bij de inhoudelijke conditionelen zitten de grootste verschillen tussen beide genres. In het wetenschappelijk artikel is namelijk de meerderheid niet-argumentatief ingezet, terwijl in de plenaire vergadering de meerderheid juist wel argumentatief ingezet is. Omdat inhoudelijke conditionelen van alle soorten het minst subjectief zijn, geven deze gegevens extra goed weer dat de plenaire vergadering meer dan het wetenschappelijk artikel ruimte biedt aan de protagonist om een argumentatieve zet te doen.

²¹ Warchal stelt dat inhoudelijke conditionelen puur als doel hebben informatie over te brengen, en niet om de ander het standpunt te laten accepteren, dus om consensus met de lezer te bereiken (Warchal 2010: 146). De uitkomst dat inhoudelijke conditionele best argumentatief kunnen zijn is echter niet nieuw, Reuneker en Boogaart (2011: 9) hebben dit ook al bewezen. In hun artikel bespreken de auteurs de *het is dat*-constructie en stellen op een gegeven moment vast dat op grond van de causale relatie, de voorbeelden met de *het is dat*-constructie ingedeeld zouden moeten worden bij de inhoudelijke conditionelen. Eerder in dat artikel hebben Reuneker en Boogaart al aangetoond dat die constructie desondanks heel duidelijk een argumentatieve functie vervult.

Omdat het bij de rest van de soorten conditionele zinnen om kleine aantallen gaat, kan ik hier geen harde conclusies aan verbinden.

4.4 Discussie

Ik wil bij deze analyse nog een kanttekening plaatsen. Ik heb mij uit praktische overwegingen gericht op de directe context van de geanalyseerde conditionele zinnen. Ik zal dit toelichten met een voorbeeld:

- (10) Als er geen elektronische detentie komt in de omvang die de staatssecretaris voorstelt, zal de staatssecretaris niet het aantal gevangenen kunnen sluiten dat hij wil sluiten (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Ik heb deze zin geanalyseerd als een standpunt vanwege de directe context:

‘Kom met een nieuw plan, in overleg met alle betrokkenen en pas nadat duidelijk is wat er met het wetsvoorstel over de elektronische detentie gaat gebeuren, want dat is de pijler waar alles op is gebouwd. Als er geen elektronische detentie komt in de omvang die de staatssecretaris voorstelt, zal de staatssecretaris niet het aantal gevangenen kunnen sluiten dat hij wil sluiten. De staatssecretaris en zijn ambtenaren moeten hier niet het laatste woord hebben, maar degenen die keihard met de bezuinigingen geconfronteerd worden: het personeel in de instellingen en de burgers in de samenleving.’

Uit deze context wordt duidelijk dat de conditionele zin niet fungeert als argument ter ondersteuning van een bepaald standpunt. Het lijkt wel argumentatief bedoeld te zijn, dus heb ik de zin opgevat als een standpunt. In de grote context echter, namelijk de hele plenaire vergadering, zou deze conditionele zin best een argument voor een eerder ingenomen standpunt van Helder kunnen zijn. Wegens tijd- en ruimtegebrek heb ik er echter voor gekozen om naar de directe context van de te analyseren zin te kijken. Als ik naar de hele tekst had gekeken, had ik van elke protagonist alle uitspraken moeten bekijken en daar een argumentatiestructuur van moeten maken. Dit is een zeer omvangrijke klus, die verder gaat dan de bedoeling van deze scriptie. Op deze methode zal ik in mijn uiteindelijk discussie (hoofdstuk 7) nog terugkomen.

5 Analyse 3: Conditionele zinnen als standpunt

Hieronder volgt de analyse van conditionele zinnen in het standpunt. Ik ga hier bekijken of deze standpunten kunnen fungeren als een strategische manoeuvre. Allereerst zal ik kort mijn werkwijze toelichten. Daarna volgen per categorie conditionele zin de analyses van wat illustratieve voorbeelden. Ik sluit af met de conclusie.

5.1 Werkwijze

Bij deze analyse maak ik gebruik van het subcorpus dat ontstaan is uit analyse 2, namelijk alle argumentatief ingezette conditionele zinnen. Van de 107 gevallen uit *TvT* heb ik nog 49 relevante gevallen over, uit de plenaire vergadering zijn dit er 80. Ik heb me bij deze analyse laten leiden door twee van de vier parameters die Van Eemeren onderscheidt bij het analyseren van strategische manoeuvres. De eerste parameter betreft de vraag wat de protagonist met het doen van de uiting wil bereiken ('the result'). Vervolgens heb ik bekeken of de conditionele zin de effectiviteit hiervan vergroot in vergelijking met een niet-conditionele of impliciet conditionele variant van die zin, de tweede parameter ('the routes') (Van Eemeren 2010: 163). Indien de conditionele zin inderdaad invloed had op de effectiviteit van de argumentatieve zet, heb ik uiteengezet op welke manieren dat tot uitdrukking komt. Hierbij heb ik ook op de drie aspecten van het strategisch manoeuvreren gelet en bekeken of de conditionele zin een van de interpersoonlijke functies die Warchal noemt, namelijk intensiveerders, hedges en attitudemarkeerders, vertegenwoordigt.

5.2 Analyse

5.2.1 Inhoudelijke conditionelen

Onderstaande voorwaardelijke zin is een conditioneel standpunt omdat de informatie in het antecedens nog niet beschikbaar is. De protagonist neemt de informatie echter voor waar aan om de discussie te kunnen voeren (Gerlofs 2009: 123).

- (22) Door goede informatie aan te bieden over ziekten en behandelingen kan bij patiënten het positieve gevoel opgeroepen worden dat het ziekenhuis dé expert is op een relevant gebied. Met andere woorden, als niet werving het hoofddoel van de [ziekenhuis]website is, maar goede voorlichting, kan het eindresultaat een wervend effect zijn (Dubbeldam e.a. 2011: 179).

De protagonist heeft ervoor gekozen uit het topisch potentieel een standpunt met een voorwaarde te kiezen en dat te presenteren met een expliciete conditioneel, namelijk *als*. Een ander mogelijk standpunt was een impliciete conditioneel geweest: 'Websites die als doel informeren hebben, en niet werving, kunnen als eindresultaat een wervend effect hebben'. De keuze voor het expliciete conditionele standpunt is op verschillende punten een strategische manoeuvre te noemen:²²

- Met het impliciete conditionele standpunt wordt voorondersteld dat er daadwerkelijk websites bestaan die als doel hebben lezers te informeren en niet te werven. Hier kan de antagonist met tegenargumenten op reageren, bijvoorbeeld: 'Niet als er helemaal geen ziekenhuiswebsites bestaan met als hoofddoel informeren'. Deze kritiek had in dat geval gerechtvaardigd geweest en de protagonist had zijn standpunt moeten verwerpen. Volgens Gerlofs (2009) anticipeert de protagonist op die kritiek. Als de antagonist vervolgens kritiek uit die geen betrekking heeft op de situatie beschreven in het antecedens, hoeft de protagonist zijn standpunt niet te verwerpen. De protagonist hangt namelijk alleen dan zijn standpunt aan, wanneer de situatie in het antecedens wel geldt (Gerlofs 2009: 127, 130). Met de conditionele zin is de kans dus groter dat de protagonist zijn standpunt kan behouden en dat de antagonist dat standpunt uiteindelijk accepteert. Het lijkt erop dat de protagonist dus ook rekening houdt met het publiek, hij kijkt als het ware in het hoofd van de antagonist en anticipeert op de kritiek die diegene kan hebben.
- Door gebruik van het conditionele standpunt doet de protagonist net alsof kritiek van het kaliber 'Niet als er helemaal geen ziekenhuiswebsites bestaan met als hoofddoel informeren', de enige rechtvaardige kritiek was geweest. Hij betreft dat dan ook bij zijn standpunt, en op die manier hoopt hij misschien dat de antagonist voorbij gaat aan andere kritiek die er eventueel kan zijn, omdat de protagonist het doet voorkomen dat hij over alle mogelijkheden heeft nagedacht en slechts één beperkende situatie heeft

---

²² Expliciete conditionelen worden hierna 'conditioneel' genoemd, als onderscheid van 'impliciet conditioneel' en 'niet-conditioneel'.

gevonden. De kans is dan groter dat de protagonist zijn standpunt kan handhaven en dat de antagonist het dus kan accepteren.

- In het geval de antagonist bij de oorspronkelijke formulering het antecedens aanvalt, verwerpt hij het idee dat er websites zijn die als doel informeren en niet werving hebben. Als de antagonist niet mee wil gaan in de hypothetische situatie, kan de discussie niet doorgaan en de protagonist zal dan geen acceptatie van zijn standpunt krijgen. Als de antagonist dit doet, doet hij echter een handeling die lijkt op de drogreden van de stroman, omdat hij het standpunt zo wel erg gemakkelijk kan aanvallen (Gerlofs 2009: 132). De antagonist kan dan misschien zelfs onredelijk genoemd worden en zal dit dus niet snel doen. Dat maakt de kans dat de antagonist het standpunt uiteindelijk accepteert, groter.

5.2.2 Deontische conditionelen

De analyse zoals die hierboven bij inhoudelijke conditionelen uiteengezet is, geldt ook voor bijna alle deontische conditionele zinnen. Bijvoorbeeld:

- (14) Als hun behandelingsvoorkeuren niet overeenkomen, zullen de arts en de patiënt met elkaar in discussie moeten gaan om tot een daadwerkelijk gedeelde beslissing te komen [...] (Pilgram 2012: 171)

Ik heb echter één uitzondering gevonden:

- (23) [er] [...] moeten wel aanpassingen op onderdelen zijn, zeker als je met een open mind naar alternatieven wilt kijken (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

De protagonist heeft uit het topisch potentieel een conditioneel standpunt gekozen. Hier is een alternatief standpunt echter een standpunt zonder conditioneel: 'Er moeten wel aanpassingen op onderdelen zijn.' De presentatiewijze met conditioneel is op verschillende punten een strategische manoeuvre te noemen:

- Het antecedens lijkt hier op een versterking van het consequens. Ook als er niet met een open mind gekeken wordt, moeten er aanpassingen op onderdelen zijn. Maar zeker in het geval er wél met een open mind gekeken wordt, geldt het consequens. Het antecedens is hier niet zozeer anticipatie op eventuele kritiek van de antagonist, maar anticipatie op het feit dat niemand ervan beschuldigd wil worden niet 'open minded' te zijn. En iedereen die dus wil claimen dat wel te zijn, zou het automatisch

eens moeten zijn met het standpunt beschreven in het consequens. De kans dat de antagonist het standpunt van de protagonist accepteert, wordt zo groter.²³

- Als de antagonist kritiek uit op het antecedens, leidt dat in dit geval niet tot een metadiscussie. Ook in het geval er niet met een open mind naar alternatieven gekeken wordt, geldt het standpunt van de protagonist. Hij hoeft deze dan dus niet te verwerpen. De kans dat de protagonist zijn standpunt kan behouden en de antagonist dat standpunt gaat accepteren, wordt dus groter.²⁴

5.2.3 Evaluatieve conditionelen

Ook evaluatieve conditionelen vallen onder de analyse zoals die uiteengezet is bij de inhoudelijke conditionelen. Bijvoorbeeld:

- (24) Als de aangesprokene de argumentatie “Je zou wat minder moeten snoepen, anders val je nooit af” bijvoorbeeld afkapt met de reactie “Dat moet jij zeggen, dikzak”, dan is er iets mis omdat [...] (Van Eemeren 2012: 117).²⁵

Ik heb echter ook een aantal andersoortige voorbeelden gevonden:

- (25) Ik denk dat het voor de mensen die hier zitten heel goed zou zijn als de staatssecretaris drie maanden de tijd neemt om het nu echt ordentelijk te doen, [...] (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni 2013)²⁶

Een alternatieve formulering is hier wel mogelijk, maar dit komt heel geforceerd over, bijvoorbeeld: ‘Het nemen van drie maanden de tijd door de staatssecretaris om het nu echt ordentelijk te doen, zou voor de mensen die hier zitten heel goed zijn.’ Dat komt bij dit soort gevallen doordat de *als*-zin het onderwerp van de zin is, in het consequens gerepresenteerd als ‘het’. Dit is een manier om het onderwerp naar achter te krijgen en meer nadruk te geven. Het punt dat de protagonist wil maken, komt met de conditioneel veel duidelijker naar voren dan met de impliciete conditioneel. De kans dat de antagonist dus uiteindelijk het standpunt van

---

²³ Je zou kunnen denken dat dit een intensiveerder is (een van de interpersoonlijke functies), maar dat is niet het geval. Dat is namelijk alleen zo wanneer de bewering in het consequens krachtiger herhaald wordt. In dit voorbeeld wordt eigenlijk een aanvullende bewering gedaan.

²⁴ Het gebruik van het deontische ‘moeten’ zou ook bij kunnen dragen aan de kans dat de antagonist het standpunt van de protagonist eerder accepteert. Het ‘moeten’ zou namelijk ook opgevat kunnen worden als ‘Dan moet het wel zo zijn dat [...]’. Dit geldt echter ook voor een alternatieve formulering en is dus niet kenmerkend voor de conditionele zin.

²⁵ Verder komt er nog bij dat, omdat dit evaluatieve conditionelen betreft, de antagonist in dit geval ‘mis’ op zo’n manier kan interpreteren dat hij inderdaad het consequens moet accepteren. Het lijkt dan net alsof hij en de protagonist het eens zijn met het standpunt. Maar de protagonist zou wel eens een heel andere opvatting van ‘mis’ kunnen hebben. Maar dit geldt natuurlijk ook voor een andere variant van de uiting.

²⁶ Aangenomen dat de protagonist hier bedoelt dat iedereen moet denken wat hij denkt.

de protagonist accepteert, wordt daarbij groter.

5.2.4 Epistemische conditionelen

Sommige epistemische conditionelen vallen onder de analyse zoals die bij inhoudelijke conditionelen uiteengezet is:

- (26) Als het op de 'zwijgende meerderheid' van retorici en dialectici aankomt, is de stand van zaken ook op dit moment waarschijnlijk nog steeds niet veel anders (Van Eemeren 2012: 119)

Een tweede geval van een epistemische conditionele zin is een voorbeeld waar het antecedens al bekend is:

- (27) Als getrainde codeurs al over intensiveringen heen lezen, is het niet onwaarschijnlijk dat 'normale' lezers er al helemaal geen oog voor hebben (Van Mulken & Schellens 2012: 33)

Geen van Gerlofs onderscheiden voorwaardelijke standpunten lijkt hier op van toepassing te zijn. Daarnaast valt dit voorbeeld ook niet onder de analyse zoals die uiteengezet is bij inhoudelijke conditionelen. Het antecedens is hier slechts een toevoeging op het consequens, dat ook best geformuleerd had kunnen worden als: 'Het is niet onwaarschijnlijk dat 'normale' lezers geen oog hebben voor intensiveringen.' De informatie in het antecedens is al bekend en dit werkt als een versterking op het consequens. Het maakt de uitspraak een stuk waarschijnlijker en dat zorgt ervoor dat de antagonist het standpunt van de protagonist mogelijk eerder accepteert. Dit voorbeeld is dus een strategische manoeuvre te noemen.

Tot slot heb ik nog epistemische conditionele zinnen gevonden die een andere analyse dan bovenstaande behoeven:

- (28) Als de overheid de burger ziet als partner in het meedenken en meebeslissen over beleid, is zij geïnteresseerd in de opinies en beweegredenen van die burger (Hoeken e.a. 2011: 276)

Dit voorbeeld staat in de abductieve volgorde. De protagonist doet net alsof het niet meer dan logisch is dat het consequens waar is, als het antecedens ook waar is. Het antecedens werkt als intensiveerder. Deze gevolgtrekking bestaat alleen niet in werkelijkheid, maar door mentale activiteit van de spreker. De causaliteit verplaatst zich hier naar de achtergrond (Jansen,

Dingemanse en Persoon 2009: 167-168). De causaliteit komt iets meer naar voren in de impliciete conditioneel: 'Een overheid die de burger ziet als partner in het meedenken en meebeslissen over beleid, is geïnteresseerd in de opinies en beweegredenen van die burger'. Omdat de causaliteit iets meer naar voren komt, wordt de kans groter dat de antagonist inziet dat er eigenlijk helemaal geen gevolgtrekkingsrelatie in de werkelijkheid bestaat, maar alleen naar de mening van de spreker. De kans dat de antagonist het standpunt van de protagonist zonder meer accepteert, wordt dan kleiner. Het conditionele standpunt is dus een strategische manoeuvre te noemen.

5.2.5 Voorbehoudsconditionelen

Voor alle voorbehoudsconditionelen geldt dat de conditioneel ook weggelaten kan worden:

- (29) The Wall Street Journal berichtte gisteren dat het IMF, [...], toegeeft dat het de afgelopen jaren bewust verkeerde voorstellingen van zaken heeft gegeven over de houdbaarheid van de Griekse schuld. Als dat bericht klopt, is dat wat de CDA-fractie betreft zeer ernstig, want [...] (Hijum, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Het alternatieve standpunt is: 'Dat is wat de CDA-fractie betreft zeer ernstig, want [...]'. De conditionele zin is op twee punten een strategische manoeuvre te noemen:

- De protagonist anticipeert met de conditioneel op eventuele kritiek van de antagonist, die kan betwijfelen of de informatie in de voorgaande zin wel klopt. De protagonist hoopt op die manier dat de antagonist voorbijgaat aan die kritiek, en meegaat in de discussie. Op die manier blijft de kans bestaan dat de antagonist het standpunt van de protagonist uiteindelijk accepteert.
- Omdat de protagonist echter zelf al twijfelt of het bericht klopt, is het voor de antagonist gemakkelijk het antecedenens aan te vallen. Deze is dan niet bereid in de hypothetische situatie mee te gaan. Dat is echter wel een handeling die lijkt op de drogreden van de stroman. De antagonist kan dan zelfs onredelijk genoemd worden en de kans is dus niet zo groot dat hij dit zal doen. De kans dat de antagonist het standpunt uiteindelijk accepteert, wordt wel groter.

5.2.6 Concessieve conditionelen

Het volgende voorbeeld is anders omdat het niet om een conditioneel standpunt, maar om een conditionele verdediging gaat; een eerder standpunt van de protagonist wordt vervangen

(Gerlofs 2009: 124):

- (30) [...] en bijna zestig procent van de website had het leesniveau 'moeilijk' of 'zeer moeilijk'. Zelfs als de informatie leesbaar is, dan is nog maar de vraag of de informatie ook voldoende aantrekkelijk is om laaggeletterden te motiveren de informatie te lezen (Dubbeldam e.a. 2011: 167)

Een impliciete conditioneel was geweest: 'Informatie die wel leesbaar is, is wellicht niet voldoende aantrekkelijk om laaggeletterden te motiveren de informatie te lezen'. De keuze voor het conditionele standpunt is op drie punten een strategische manoeuvre te noemen:

- Het conditionele standpunt lijkt een anticipatie op een eventuele vraag van de antagonist: 'Wat als de informatie wel leesbaar is?' Bij de impliciete conditioneel wordt voorondersteld dat er daadwerkelijk informatie bestaat die leesbaar is, terwijl de protagonist eigenlijk denkt dat dit niet zo is. Hij gaat er alleen vanuit dat de antagonist wel eens een andere mening zou kunnen hebben (Gerlofs 2009: 124). De protagonist is de antagonist dus eigenlijk al een stapje voor. Dit zou je kunnen zien als een soort tegemoetkoming aan de antagonist en hiermee vergroot de protagonist de kans dat die zijn standpunt accepteert. Dit ook een aanpassing aan het publiek.
- Door het naar voren brengen van deze tweede verdedigingslijn, geldt de eerste automatisch niet meer. Maar dat betekent dat als de antagonist het antecedens aanvalt, de eerste verdedigingslijn dus waar is en dat was het standpunt dat de protagonist in eerste instantie aanhing. De protagonist hoeft zijn oorspronkelijke standpunt niet te verwerpen (Gerlofs 2009: 137). Doordat de protagonist zijn standpunt kan blijven aanhangen, wordt de kans groter dat de antagonist deze accepteert.
- Concessieve conditionelen werken net zoals attitudemarkeerders, ze geven aan dat de situatie beschreven in het consequens plaats zal vinden, ondanks dat de situatie beschreven in het antecedens ook waar is. Door het gebruik van zo'n soort conditionele zin, laat de protagonist zien dat de antagonist het eigenlijk wel eens moet zijn met zijn standpunt, juist omdat die in zo'n extreme situatie ook geldt. Hiermee wil de protagonist de antagonist dus richting het accepteren van zijn standpunt sturen.

Dit laatste punt geldt ook voor het volgende voorbeeld:

- (31) Waarom kiest de VVD-fractie ervoor om te zeggen dat zij meer veiligheid wil [...] terwijl zij uiteindelijk overal mee akkoord gaat, ook als er fors bezuinigd wordt met risico's voor de veiligheid

Ik heb het antecedenens geïnterpreteerd als: 'zelfs als er fors bezuinigd wordt met risico's voor de veiligheid.' Deze conditioneel is weer een voorbeeld van een conditioneel standpunt en kan weggelaten worden. Het heeft daarom voor de antagonist ook geen zin het antecedenens aan te vallen, het standpunt geldt immers ook als de situatie in het antecedenens niet geldt. Daarom zal de antagonist eerder meegaan in de discussie en wordt de kans dat deze het standpunt van de protagonist uiteindelijk accepteert, groter.

5.3 Resultaten

Tabel 4: Resultaten aantallen strategische manoeuvres per soort conditionele zin uit TvT

Soort conditionele zin	Strategische manoeuvre	Geen strategische manoeuvre	Totaal
Inhoudelijke	23	-	23
Deontische	6	-	6
Evaluatieve	5	-	5
Epistemische	4	-	4
Voorbehouds	2	-	2
Concessieve	2	-	2
Totaal	43	-	43

In *TvT* zijn alle conditionele zinnen die fungeren als standpunt, als een strategische manoeuvre te analyseren. Een overzicht van alle voorbeelden is te vinden in bijlage 3. De strategische manoeuvres komen op verschillende manieren tot uitdrukking, die ik nog eens kort weer zal geven in de samenvatting.

Tabel 5: Resultaten aantallen strategische manoeuvres per soort conditionele zin uit de plenaire vergadering

Soort conditionele zin	Strategische manoeuvre	Geen strategische manoeuvre	Totaal
Inhoudelijke	21	-	21
Deontische	16	-	16
Evaluatieve	10	-	10
Voorbehouds	4	-	4
Concessieve	2	-	2
Totaal	49	4	53

Ook in de plenaire vergadering zijn alle conditionelen te analyseren als een strategische manoeuvre. In bijlage 4 is een overzicht van alle voorbeelden te vinden. Ook deze resultaten zal ik in de conclusie bespreken.

5.4 Conclusie

Wat betreft conditionele zinnen die fungeren als standpunt, kan de hoofdvraag positief beantwoord worden: ja conditionelen kunnen geanalyseerd worden als strategische manoeuvre. In alle gevallen geldt dat de conditionele zin een keuze uit het topisch potentieel is; de protagonist heeft ervoor gekozen de informatie voorwaardelijk tot uitdrukking te brengen. Ook de presentatiewijze is altijd aan de orde; de protagonist had er ook voor kunnen kiezen de informatie met een impliciete conditioneel te presenteren of zelfs om het conditioneel in zijn geheel weg te laten. De keuze uit het topisch potentieel en de keuze voor een bepaalde presentatie, is vaak gedaan met oog op het publiek. Deze drie aspecten komen op verschillende manieren als een strategische manoeuvre tot uitdrukking:

- De protagonist anticipeert op eventuele kritiek van de antagonist (inhoudelijke, deontische, evaluatieve, epistemische conditionelen en voorbehoudsconditionelen).
- De protagonist doet net alsof die kritiek de enige rechtvaardige kritiek is (inhoudelijke, deontische, evaluatieve en epistemische conditionelen).
- De antagonist zal het anteceden niet snel aanvallen, omdat deze dan een handeling doet die lijkt op de drogreden van de stroman (inhoudelijke, deontische, evaluatieve, epistemische conditionelen en voorbehoudsconditionelen).

- Het antecedens is een versterking van het consequens, kritiek op het antecedens heeft verder ook geen gevolgen (deontische en concessieve conditionelen).
- Er wordt nadruk gelegd op het punt dat de protagonist wil maken (evaluatieve conditionelen).
- De protagonist doet net alsof het niet meer dan logisch is dat het consequens waar is als het antecedens ook waar is door het gebruik van de abductieve volgorde; het antecedens werkt als intensiveerder (epistemische conditionelen).
- De protagonist is de antagonist een stapje voor door te anticiperen op een eventuele vraag (concessieve conditionelen).
- Aanval op het antecedens zorgt ervoor dat de eerste verdedigingslijn geldt; het standpunt dat de protagonist in eerste instantie aanhing (concessieve conditionelen).
- De protagonist presenteert het antecedens als een extreme situatie waarin het consequens ook geldt (concessieve conditionelen).

In al deze gevallen wordt de kans groter dat de antagonist meegaat in de discussie en daarmee uiteindelijk ook de kans dat deze het standpunt van de protagonist accepteert.

De interpersoonlijke kenmerken van Warchal zijn inderdaad toe te passen op conditionele zinnen. Ik ben ze tegengekomen als intensiveerder bij epistemische conditionelen en als attitudemarkeerder bij concessieve conditionelen. Alleen de door Warchal onderscheiden hedges heb ik niet gevonden. Dit kan kloppen omdat Warchal deze functie toekent aan metalinguïstische conditionele zinnen, die in mijn corpus niet voorkomen.

6 Analyse 4: Conditionele zinnen als argument

Hieronder volgt de analyse van de conditionele zinnen die voorkomen in het argument. Ik ga hier bekijken of deze argumenten als een strategische manoeuvre te analyseren zijn. Allereerst zal ik kort mijn werkwijze toelichten. Daarna zal ik per categorie conditionele zin wat illustratieve voorbeelden geven. Tot slot volgt de conclusie.

6.1 Werkwijze

Voor alle voorbeelden geldt dat ik heb bekeken ter ondersteuning van welk standpunt de conditionele zin staat. Om te kunnen beslissen of dat argument als een strategische manoeuvre te analyseren is, heb ik weer gebruik gemaakt van de parameters van Van Eemeren. Wat wil de protagonist met de uiting bereiken ('the result') en vergroot de conditionele zin de effectiviteit daarvan ('the route')? Indien dat inderdaad zo bleek te zijn, heb ik laten zien op welke manieren dat tot uitdrukking komt. Hierbij heb ik ook rekening gehouden met de aspecten van het strategisch manoeuvreren en de interpersoonlijke functies.

6.2 Analyse

6.2.1 Inhoudelijke conditionelen

Onderstaande conditionele zin is een onderbouwing van een bepaald standpunt:

- (32) Als aan het begin van de strafrechtsketen iets verkeerd gaat, dan kan dat consequenties hebben voor de gehele procedure. Er bestaat dus een noodzaak tot controle. (Dubelaar 2011: 75)

De protagonist heeft uit het topisch potentieel een voorwaardelijke zin geselecteerd. Deze is hier gepresenteerd met een conditioneel, maar dit had ook gedaan kunnen worden met een niet-conditionele zin: 'Een fout aan het begin van de strafrechtsketen kan consequenties voor de gehele procedure hebben.' De conditionele formulering is op de volgende manier een strategische manoeuvre te noemen:

Met de niet-conditionele zin wordt voorondersteld dat er daadwerkelijk een fout wordt gemaakt aan het begin van de strafrechtsketen. De antagonist kan daar tegen inbrengen dat dat helemaal niet zeker is. Er kan dan een discussie ontstaan over de vraag in hoeverre het

argument een goed argument is om het standpunt te ondersteunen, aangezien het zo kan zijn dat er helemaal geen fout wordt gemaakt. Het gevaar bestaat dan, dat het er op neerkomt dat de protagonist zijn argument terug moet trekken en wellicht ook zijn standpunt moet verwerpen, omdat de antagonist kan aantonen dat zonder een goed argument het standpunt niet afdoende verdedigd wordt. Om dit te voorkomen, gebruikt de protagonist een conditioneel. De antagonist weet dat het argument alleen geldt in het geval aan de voorwaarden beschreven in het antecedens, is voldaan. De protagonist anticipeert dus eigenlijk op een mogelijke metadiscussie die het gevaar oplevert dat hij zijn standpunt moet verwerpen. Met de conditionele zin geldt zijn standpunt gewoon en wordt de kans groter dat hij zijn standpunt kan handhaven. De discussie kan dan immers gaan over de vraag of het consequens inderdaad een gevolg is van de situatie beschreven in het antecedens. Als de antagonist dat accepteert, moet hij ook het standpunt accepteren. Naast het topisch potentieel is ook rekening houden met het publiek op dit voorbeeld van toepassing. De protagonist doet dat door te anticiperen op de kritiek die de antagonist mogelijk heeft.

6.2.2 Deontische conditionelen

De deontische conditionelen gedragen zich hetzelfde als de inhoudelijke conditionelen. De manier waarop de conditioneel geanalyseerd kan worden als een strategische manoeuvre die daar uiteengezet is, geldt ook voor de deontische conditionelen:

- (33) [...] Teeven is al bezig met Griekse rekensommen. Dat moet hij niet meer doen. Mevrouw Helder zei het in haar eerste termijn heel precies: als er 340 miljoen moet worden bezuinigd, dan moet dat keurig en heel precies worden onderbouwd, en het moet door anderen te volgen zijn. (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

6.2.3 Evaluatieve conditionelen

Ook evaluatieve conditionelen vallen onder de analyse zoals ik die uiteengezet heb bij inhoudelijke argumenten. Kijk bijvoorbeeld naar:

- (34) Als je dit slechte plan leest, begrijp je waarom hij stopte. Je hebt natuurlijk helemaal niets aan veroordelingen als je de uitgesproken straffen niet kunt uitvoeren (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

6.2.4 Epistemische conditionelen

Onderstaand voorbeeld is een voorbeeld van een epistemische conditionele zin:

- (12) Zo kan de protagonist die naar zichzelf verwijst met deze verwijzing retorisch gezien de druk op de andere partij (de antagonist) verhogen om het standpunt te aanvaarden. Als de antagonist het standpunt niet aanvaardt, betekent dat immers dat hij twijfelt aan de (rechtvaardigingskracht van de) autoriteit van de protagonist. (Pilgram 2012: 172)

Het antecedens en consequens staan in de abductieve volgorde, het betreft een omgekeerde causale relatie. De protagonist doet net alsof het niet meer dan logisch is dat de antagonist het consequens accepteert als hij het antecedens ook accepteert. Het antecedens werkt hierbij als intensiveerder. De beschreven gevolgtrekkingsrelatie, namelijk de situaties beschreven in het antecedens en consequens, bestaat alleen maar door mentale activiteit van de spreker en dus niet in werkelijkheid. De eigenlijke causaliteit verplaatst zich naar de achtergrond (Jansen, Dingemanse en Persoon 2009: 167-168). Die causaliteit komt meer naar voren in de impliciete conditioneel: 'Het niet aanvaarden van het standpunt betekent immers dat hij twijfelt aan de (rechtvaardigingskracht van de) autoriteit van de protagonist.' De kans dat de antagonist inziet dat er helemaal geen gevolgtrekkingsrelatie in de werkelijkheid bestaat, maar alleen een mening van de spreker, wordt groter bij deze variant omdat de causaliteit meer naar voren komt. De kans dat de antagonist het standpunt dan zomaar accepteert, wordt kleiner. Het conditionele argument is dus een strategische manoeuvre te noemen.

Daarnaast is er nog een tweede voorbeeld van een epistemische conditionele zin:

- (35) Juist daarom is die lunchbijeenkomst morgen zo nuttig. Ik krijg daarmee de gelegenheid om met mijn collega uit Spanje, een land met 24% werkloosheid, dit onderwerp bilateraal te bespreken. Als het niet lukt tijdens die inmiddels beruchte lunch, die ik inderdaad ga genieten, dan lukt het wel op een ander moment. (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dit is een ander geval dan de voorgaande voorbeelden, omdat hier een tegenstelling wordt weergegeven. Een alternatief zou zijn: 'Of dat gebeurt tijdens de inmiddels beruchte lunch, die ik inderdaad ga genieten, of op een ander moment.' De protagonist anticipeert met de conditioneel meer dan met de impliciete conditioneel op de eventuele vraag van de

antagonist: 'Wat nou als dat niet lukt?' De protagonist is de antagonist dus eigenlijk een stapje voor, wat een tegemoetkoming aan de antagonist is. Hiermee vergroot de protagonist de kans dat deze het standpunt accepteert. Dit komt minder naar voren bij de impliciete conditioneel. De conditioneel is een aanpassing aan het publiek en daarmee een strategische manoeuvre te noemen.

6.2.5 Voorbehoudsconditionelen

Voor de voorbehoudsconditionelen geldt dat de conditioneel weggelaten kan worden:

- (36) Dus toch een punt van orde. Als ik het goed begrijp, moeten we nu dus maar even stoppen en de verwerking van de plannen door de staatssecretaris afwachten (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Een alternatief standpunt is: 'Dus we moeten nu maar even stoppen en de verwerking van de plannen door de staatssecretaris afwachten.' De conditionele zin is op twee punten een strategische manoeuvre te noemen:

- Kennelijk bestaat er hier een kans dat de antagonist betwijfelt of de protagonist bepaalde informatie wel goed begrepen heeft. De protagonist anticipeert hier met de conditioneel op. De protagonist hoopt dan dat de antagonist niet ingaat op die kritiek en meegaat in de discussie. De kans is dan groter dat de antagonist het standpunt van de protagonist uiteindelijk accepteert.
- De protagonist geeft zelf al aan dat hij niet weet of hij de voorgaande informatie goed begrepen heeft. Hierdoor maakt hij het antecedens erg gemakkelijk om aan te vallen voor de antagonist. Als de antagonist het antecedens daadwerkelijk aanvalt, is hij niet bereid in de hypothetische situatie mee te gaan. De antagonist begaat dan wel een handeling die lijkt op de drogreden van de stroman en kan dan onredelijk genoemd worden. De kans dat de antagonist dit doet, is dus niet zo groot. De kans dat de antagonist het standpunt uiteindelijk accepteert, wordt dan wel groter.

6.2.6 Concessieve conditionelen

Onderstaande concessieve conditioneel had weggelaten kunnen worden:

(18) Een deel van het probleem ligt in het gebrek aan motivatie bij de burger. Zelfs als Dick Bruna de polisvoorwaarden zou schrijven, blijven ze ongelezen, is de heersende gedachte (Hoeken e.a. 2011: 284)

'Polisvoorwaarden blijven ongelezen' had ook gemakkelijk gekund. De keuze voor het conditioneel is echter op twee punten een strategische manoeuvre te noemen:

- De conditioneel in dit voorbeeld werkt net zoals een attitudemarkeerder, het geeft aan dat de situatie die beschreven wordt in het consequens plaats zal vinden, ondanks dat de situatie die beschreven wordt in het consequens ook plaatsvindt. Hiermee wil de protagonist laten zien dat de antagonist het wel eens moet zijn met het standpunt, juist omdat die in zo'n extreme situatie ook geldt. De antagonist wordt door de protagonist op die manier richting het accepteren van zijn standpunt gestuurd.
- Omdat het standpunt ook geldt als de situatie in het antecedens niet geldt, heeft het voor de antagonist geen zin het antecedens aan te vallen. De antagonist zal dus eerder meegaan in de discussie. De kans dat deze het standpunt van de protagonist dan uiteindelijk accepteert wordt hierdoor groter.

6.2.7 Relevantie-conditionelen

Ook voor het relevantie-conditioneel geldt dat de conditioneel weggelaten had kunnen worden:

(17) Het is dus gewoon een andere situatie. Anders is ook dat bij telefonie in de regel sprake is van een alternatief. Als je een probleem hebt met je mobiele telefoon is er vaak nog een vaste lijn beschikbaar. Heb je problemen met je vaste lijn, dan heb je vaak nog een mobiele lijn beschikbaar (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013).

De uiting had ook als volgt gedaan kunnen worden: 'Er is vaak een vaste lijn en een mobiele lijn beschikbaar.' De antagonist zou het punt van de protagonist dan ook wel gesnapt hebben. Door de informatie echter met een conditioneel te presenteren, wordt dat punt nog eens benadrukt. Op die manier lijkt het alsof de protagonist zekerder is van zijn punt, en de antagonist het standpunt eigenlijk wel moet accepteren omdat er niet iets tegen in te brengen is. De protagonist vergroot op die manier de kans dat de antagonist zijn standpunt accepteert. Op die manier is dit voorbeeld dus een strategische manoeuvre.

6.2.8 Beleefdheidsconditionelen

Onderstaand voorbeeld is een voorbeeld van een beleefdheidsconditioneel waar de protagonist in letterlijke zin de antagonist om toestemming vraagt:

- (19) Dit is geen punt van orde, want ik was van plan om dit debat af te ronden, als u het niet erg vindt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Dit voorbeeld is een strategische manoeuvre. De protagonist duldt geen tegenspraak, hij gaat er vanuit dat de antagonist met het antecedens instemt; hem wordt eigenlijk geen andere keuze gelaten. De conditionele zin kan ook weggelaten worden, dan impliceert de protagonist ook dat de antagonist moet vinden dat iets geen punt van orde is. Dit wordt echter directer aangegeven dan met de conditionele toevoeging, waar de protagonist de antagonist de mogelijkheid geeft om te zeggen: 'Ik vind het wel erg'. Juist omdat de protagonist die mogelijkheid geeft, gaat hij ervan uit dat de antagonist er wel mee zal instemmen. De protagonist speelt in op het feit dat de antagonist het wel eens niet eens zou kunnen zijn met zijn uitspraak. Hij houdt dus ook rekening met het publiek.

6.3 Resultaten

Tabel 6: Resultaten aantallen strategische manoeuvres per soort conditionele zin uit TvT

Soort conditioneel	Strategische manoeuvre	Geen strategische manoeuvre	Totaal
Inhoudelijk	4	-	4
Deontisch	-	-	-
Evaluatief	1	-	1
Epistemisch	1	-	1
Concessief	2	-	2
Voorbehoud	-	-	-
Relevantie	-	-	-
Beleefdheid	-	-	-
Totaal	8		8

In TvT zijn alle conditionele zinnen die fungeren als argument, als een strategische manoeuvre te analyseren. In bijlage 5 is een overzicht te vinden van alle conditionelen die hier onder

vallen. De verschillende manieren waarop het strategisch manoeuvreren tot uitdrukking komt, zal ik samenvatten in de conclusie.

Tabel 7: Resultaten aantallen strategische manoeuvres per soort conditionele zin uit de plenaire vergadering

Soort conditioneel	Strategische manoeuvre	Geen strategische manoeuvre	Totaal
Inhoudelijk	12	-	12
Deontisch	3	-	3
Evaluatief	6	-	6
Epistemisch	1	-	1
Concessief	-	-	-
Voorbehoud	4	-	4
Relevantie	1	-	1
Beleefdheid	1	-	1
Totaal	28	-	28

Ook in de plenaire vergadering zijn alle conditionelen te analyseren als strategische manoeuvre. Een overzicht van al deze conditionelen is te vinden in bijlage 6. In de conclusie zijn alle resultaten van deze analyse te vinden.

6.4 Conclusie

Ook wat betreft conditionele zinnen die fungeren als argument moet de hoofdvraag positief beantwoord worden, namelijk dat conditionelen geanalyseerd kunnen worden als een strategische manoeuvre. Elk geanalyseerd voorbeeld is een keuze uit het topisch potentieel en op een bepaalde manier gepresenteerd. De protagonist had het gekozen argument namelijk ook kunnen presenteren met een impliciete conditioneel of hij had de conditioneel weg kunnen laten. Daarnaast hield de protagonist ook nog rekening met het publiek; een keuze voor een bepaald argument had de gunstigste uitwerking op de antagonist. De conditionelen kunnen op verschillende wijzen als strategische manoeuvre geanalyseerd worden:

- De protagonist anticipeert op een mogelijke metadiscussie (inhoudelijke, deontische en evaluatieve conditionelen).

- De protagonist maakt gebruik van de abductieve volgorde en doet alsof het niet meer dan logisch is dat het consequens waar is als het antecedens ook waar is. Het antecedens werkt hierbij als intensiveerder (epistemische conditionelen).
- De protagonist anticipeert op een eventuele vraag van de antagonist en is hem daarmee een stapje voor (epistemische conditionelen).
- De protagonist anticipeert op kritiek van de antagonist (voorbehoudsconditionelen).
- De antagonist zal het antecedens niet snel aanvallen, omdat deze dan een handeling doet die lijkt op de drogreden van de stroman (voorbehoudsconditioneel).
- Het antecedens wordt als een extreme situatie waarin het consequens ook geldt, gepresenteerd (concessieve conditionelen).
- Het antecedens versterkt het consequens, kritiek op het antecedens heeft verder ook geen gevolgen (concessieve conditionelen).
- Het punt dat de protagonist wil maken krijgt extra nadruk (relevantie-conditionelen).
- De protagonist speelt in op het feit dat de antagonist het misschien niet eens is met zijn standpunt (beleefdheidsconditionelen).

In al deze gevallen wordt de kans groter dat de antagonist meegaat in de discussie en daarmee uiteindelijk het standpunt van de protagonist accepteert.

Opvallend is dat de resultaten van de standpunten en de argumenten nagenoeg hetzelfde zijn. Ik kom hier in hoofdstuk 7 nog op terug.

Ook conditionele zinnen in het argument kunnen werken als een van de interpersoonlijke kenmerken van Warchal. Epistemische conditionelen werken als intensiveerder en concessieve conditionelen als attitudemarkeerder. Alleen heb ik hedges zoals ze door Warchal onderscheiden zijn, niet gevonden. Dit is echter niet zo raar aangezien Warchal deze functie toekent aan metalinguïstische conditionele zinnen, die in mijn corpus niet voorkomen.

7 Conclusie en discussie

7.1 Conclusie

De hoofdvraag van dit onderzoek kan positief beantwoord worden: conditionele *als*-zinnen kunnen fungeren als een strategische manoeuvre. Dit geldt zowel voor de conditionele zinnen die dienstdoen als standpunt, als voor de conditionele zinnen die dienstdoen als argument. De manieren waarop een strategische manoeuvre tot uitdrukking kan komen, komen voor het grote deel overeen tussen beide groepen:

- De protagonist anticipeert op kritiek van de antagonist.
- De antagonist zal het antecedens niet snel aanvallen, omdat deze dan een handeling doet die lijkt op de drogreden van de stroman.
- Het antecedens is een versterking van het consequens, kritiek op het antecedens heeft verder ook geen gevolgen.
- Er wordt nadruk gelegd op het punt dat de protagonist wil maken.
- De protagonist doet net alsof het niet meer dan logisch is dat het consequens waar is als het antecedens ook waar is, door het gebruik van de abductieve volgorde; het antecedens werkt als intensiveerder.
- De protagonist is de antagonist een stapje voor door te anticiperen op een eventuele vraag.
- De protagonist presenteert het antecedens als een extreme situatie waarin het consequens ook geldt.

De volgende twee punten zijn alleen bij conditionelen gevonden die dienstdoen als standpunt:

- De protagonist doet net alsof die kritiek de enige rechtvaardige kritiek is.
- Aanval op het antecedens van de tweede verdedigingslijn, zorgt ervoor dat de eerste verdedigingslijn geldt; het standpunt dat de protagonist in eerste instantie aanhing.

Het volgende punt komt in mijn corpus alleen voor bij conditionelen die dienstdoen als argument:

- De protagonist speelt in op het feit dat de antagonist het misschien niet eens is met zijn standpunt.

De manier waarop een conditioneel een strategische manoeuvre kan zijn, lijkt niet af te hangen van het gegeven of het dienstdoet als standpunt of als argument. Het verschil dat nu bestaat, hangt af van de soorten conditionelen en de manier waarop het antecedens en het consequens met elkaar samenhangen.

Bovenstaande punten zijn voortgekomen uit een vergelijking tussen de conditionele zin en een niet-conditionele of impliciet conditionele variant daarvan. De manier waarop bij deze vergelijking een conditionele zin als strategische manoeuvre te analyseren viel, komt voort uit het kijken hoe die conditioneel de effectiviteit van de uiting vergroot. In alle gevallen betekende dit dat de kans dat de antagonist het punt van de protagonist uiteindelijk accepteert, groter wordt.

In analyse 1 heb ik de conditionele zinnen ingedeeld in categorieën. Hier heb ik ook aangetoond dat de plenaire vergadering meer dan het wetenschappelijke artikel, de gelegenheid aan de protagonist biedt voor het doen van een argumentatieve zet. De plenaire vergadering is een genre van directie interactie en daarnaast zijn de protagonisten daar vooral op gericht de antagonist zijn standpunt te laten accepteren. In het wetenschappelijk artikel moet wat meer rekening gehouden worden met de redelijkheid van de argumentatieve zinnen. Dit verschil is terug te zien in de soort conditionele zinnen die in de genres voorkomen. Inhoudelijke conditionelen komen significant meer voor in *TvT*. De niet-inhoudelijke conditionele categorieën komen over het algemeen meer voor in de plenaire vergadering.

Uit analyse 2 bleek dat iets meer dan de helft van alle conditionele zinnen in *TvT* niet-argumentatief ingezet is, terwijl in de plenaire vergadering een beduidende meerderheid juist wel argumentatief gebruikt is. Voor beide genres geldt dat alle argumentatief ingezette conditionelen te analyseren zijn als een strategische manoeuvre. Ook uit deze analyse komt het verschil tussen beide genres naar voren wat betreft de gelegenheid voor het doen van argumentatieve zinnen.

7.2 Discussie

Voordat ik aan deze scriptie begon, heb ik Gerlofs (2009) bestudeerd. Omdat zij onderscheid maakt tussen conditionele zinnen als standpunt en conditionele zinnen als argument, besloot ik dit ook te doen. Ik was benieuwd of er verschil zou zitten tussen deze twee groepen wat betreft de kans op strategische manoeuvres en de manieren waarop die tot uitdrukking zouden komen. Zoals in de conclusie te zien is, blijkt dit nauwelijks het geval te zijn. Het onderscheid tussen standpunten en argumenten was dus, achteraf bezien, niet nodig geweest. Het had voldoende geweest om naar de conditionele zin in zijn context te kijken.

Ook een onderscheid tussen de verschillende categorieën conditionele zinnen was misschien niet nodig geweest. Ook zonder zo'n indeling had ik de verschillende manieren waarop een strategische manoeuvre tot uitdrukking kan komen, wel gevonden. Het voordeel van deze indeling is echter dat de analyse meteen gestructureerd was. Ik had de strategische manoeuvres ook achteraf op kenmerken kunnen indelen, maar dat had minder overzichtelijk geweest. Daarnaast zijn er ook kenmerken die echt alleen maar gebonden zijn aan een bepaald soort conditionelen, bijvoorbeeld concessieve conditionelen of beleefdheidsconditionelen. Dit was bij een analyse zonder rekening te houden met verschillende categorieën, niet naar voren gekomen. Tot slot kon ik dankzij de verschillende categorieën conditionele zinnen voor het uitvoeren van de analyses al wat zeggen over de argumentatieviteit van de twee vergeleken genres.

Er zijn verschillende redenen waarom ik in deze scriptie alleen gekeken heb naar conditionele *als*-zinnen en niet naar vergelijkbare conditionele zinnen met *wanneer* of *indien*. Die reden is van praktische aard, namelijk tijd- en ruimtegebrek. Als ik ook nog een vergelijking tussen verschillende conditionele voegwoorden had gemaakt, was ik ten eerste langer bezig geweest dan voor een scriptie mogelijk is, en was ten tweede de omvang van deze scriptie veel te groot geweest. Bovendien wilde ik me concentreren op de vraag of een conditionele *als*-zin überhaupt een strategische manoeuvre kan zijn. Of daar dan nog verschil tussen zit bij verschillende conditionele voegwoorden, is een vraag die in een later stadium beantwoord kan worden. Dit is zeker een aanbeveling voor verder onderzoek.

In paragraaf 4.4 heb ik uitgelegd dat ik bij analyse 2 alleen gebruik heb gemaakt van de directe context waar de betreffende conditionele zin in staat. Het uitwerken van de gehele tekst van zowel de plenaire vergadering als de wetenschappelijke artikelen, had immers ver buiten de bedoeling van deze scriptie gegaan. De consequentie is nu echter wel, dat mijn onderzoeksresultaten mogelijk anders zijn dan wanneer ik wel een argumentatiestructuur van de gehele teksten had gemaakt. Ik denk echter niet dat dat afdoet aan de kwaliteit van dit onderzoek. Ik wilde er immers achterkomen of een conditionele *als*-zin gezien kan worden als een strategische manoeuvre. Deze vraag heb ik voor zowel conditionele zinnen die fungeren als standpunt als voor conditionele zinnen die fungeren als argument, positief kunnen beantwoorden. Dus ook al heb ik een zin opgevat als standpunt die bezien in een groter geheel misschien wel een argument is, beide kunnen een strategische manoeuvre zijn.

Ik wil hier nog even terugkomen op mijn keuze voor de alternatieve formuleringen van de conditionelen in analyse 3 en 4. Veelal werd die formulering een betrekkelijke bijzin. In de vorm zijn deze zinnen geen conditioneel, maar in de interpretatie moeten ze wel zo opgevat worden; ze geven immers dezelfde informatie weer als de conditionele variant. Omdat dit

echter geen standaard conditionele zinnen zijn (zoals zinnen met *als*, *wanneer* of *indien*) worden ze door de antagonist minder snel voorwaardelijk opgevat. Vandaar dat de conditionele zin een strategische manoeuvre genoemd kan worden.

Interessant om te onderzoeken is misschien nog of 'beleefdheid' volgens de theorie van Brown & Levinson (1987) een rol speelt bij de keuze voor een conditioneel standpunt of argument. Dit is misschien het gemakkelijkst uit te leggen bij de beleefdheidsconditionelen.

(19) Dit is geen punt van orde, want ik was van plan om dit debat af te ronden, als u het niet erg vindt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013).

Ik heb laten zien dat door het gebruik van de conditionele zin, de kans groter wordt dat de antagonist de bewering van de protagonist accepteert. De kleine kans dat hij dat niet doet, blijft echter wel bestaan. In dat geval heeft de protagonist zichzelf ingedekt, juist doordat hij een conditionele zin gebruikt heeft. Dat de antagonist de bewering van de protagonist niet accepteert, is een 'face threatening act' (FTA) te noemen. De protagonist beschermt zijn eigen gezicht door gebruik te maken van een conditionele zin. Zo kan hij achteraf nog terugvallen op het feit dat zijn bewering alleen gold in het geval de antagonist het eens was met het antecedens. Het zou interessant zijn om te kijken of dit bij de overige categorieën van conditionele zinnen ook geldt.

Literatuur

Bibliografie

- Brown, P., & Levinson, S.C. (1987). *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burger, P., & Jong, J. de (2009). *Handboek stijl. Adviezen voor aantrekkelijk schrijven*. 2^e dr. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Dancygier, B., & Sweetser, E. (2006). *Mental spaces in grammar. Conditional constructions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dijk, M. van (2009). *ACVA schrijven en presenteren op academisch niveau*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Eemeren, F.H. van (2010). *Strategic maneuvering in argumentative discourse*. John Benjamins Publishing.
- Eemeren, F.H. van (2012). 'Bien étonnés. Hoe de dialectische en retorische benadering van argumentatie samenkwamen.' *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 34, nr. 2, 115-134.
- Gerlofs, J.M. (2009). *The use of conditionals in argumentation: a proposal for the analysis and evaluation of argumentatively used conditionals*. Dissertatie. Amsterdam: interne publicatie.
- Haaften, T. van (2011). 'Norm en taal in politiek Den Haag.' In: M.C. Foblets, M. Hildebrandt & J. Steenbergen (red.), *Liber Amicorum René Foqué* (pp. 629-643). Gent: Larcier/Boom juridische uitgevers.
- Haaften, T. van (2011b). 'Parliamentary Debate and Political Culture: The Dutch Case.' In: T. Van Haaften, H. Jansen, J. de Jong e.a. (red.), *Bending Opinion. Essays on persuasion in the public domain* (pp. 349-368). Leiden: Leiden University Press.
- Jansen, H., Dingemanse, M. & Persoon, I. (2009). 'Raadsels voor de argumentatietheorie. Het belang van volgorde in de presentatie van enkelvoudige argumentatie.' In: M. Onrust, W. Spooen J. Sanders (red.) *Studies in taalbeheersing 3* (pp. 163-174). Assen: Van Gorcum.
- Jansen, H. (2009). 'Arguing about plausible facts. Why a reductio ad absurdum presentation may be more convincing.' In: E.T. Feteris, H. Kloosterhuis & H.J. Plug (red.), *Argumentation and the application of legal rules* (pp. 140-159). Amsterdam: Sic Sat.
- Jansen, H. (2004). 'Twee soorten bewijs uit het ongerijmde niet nodig.' In: E.T. Feteris e.a. (red.), *In het licht van deze overwegingen. Bijdragen aan het Vierde Symposium Juridische Argumentatie 27 juni 2003 te Rotterdam* (pp. 69-71). Nijmegen: Ars Aequi Libri.

- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., e.a. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Reuneker, A. & Boogaart, R.J.U. (2013). 'De argumentatieve oriëntatie van *het is dat*.' *Studies in Taalbeheersing* 4 (pp. 291-301). Assen: Van Gorcum.
- Sweetser, E.E. (1990). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verhagen, A. (2005). *Constructions of intersubjectivity. Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Verkerk, F.A.E. (1998). *Wat is Wetenschap. Een inleiding in de wetenschapstheorie*. 2^e dr. Baarn: H.Nelissen.
- Visser, D. (2013). *In de voetsporen van Krystyna Warchal. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van conditionele zinnen uit Tijdschrift voor taalbeheersing*. Paper. Leiden: interne publicatie.
- Warchal, K. (2010). 'Moulding interpersonal relations through conditional clauses: Consensus-building strategies in written academic discourse.' *Journal of English for Academic Purpose*, 9, 140-150.
- Wolthuis, B. (2007). 'Bijdrage. Het spelkarakter van het parlementaire debat.' *Rechtsfilosofie en Rechtstheorie*, 36, 12-33.
- Young, R. A. (1989). 'A classification of conditional sentences based on speech act theory.' *Grace Theological Journal*, 10, 29-49.

Webliografie

- Onbekend: *Plenaire vergadering Tweede Kamer*, 2 oktober 2013, <http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpmxv2/plenaire_vergadering_tweede_kamer>

Inhoudelijke conditionelen

Als daarentegen waarden binnen eenzelfde variabele gecombineerd worden, wordt die combinatie als *A OF B* geïnterpreteerd (Pander Maat & Lentz 2011: 220)

Als we op dat tekstkenmerk zoeken, vinden we 14 studies; overigens zijn er heel wat publicaties van vóór 1980 die daarmee buiten beschouwing blijven (Pander Maat & Lentz 2011: 227)

Zo geven Schnotz en Bannert (2003) experimenteel bewijs dat, als de structuur van het beeld niet resoneert met de structuur van het mentaal model dat de lezer moet zien te bouwen, het leerproces verstoord wordt (Hooijdonk & Spooren 2011: 235)

Als de informant niet zelf met voorbeelden kwam, gaf de interviewer voorbeelden als laaggeletterden of mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands (Hoeken e.a. 2011: 269)

En dat terwijl patiënten wel de behoefte hebben om met hun zorgverlener te mailen, zo concluderen Klinar, Balažin, Bašić, Plantaš en Biskupic (2010). Als die mogelijkheid wordt geboden, maken patiënten daar veelvuldig gebruik van en zijn zij daar erg tevreden over (Dubbeldam e.a. 2011: 179)

Een betrouwbare afzender is voor de zorgverleners een van de graadmeters voor kwalitatief goede informatie. Als de afzender niet bekend is, zoals bij Wikipedia, wordt deze website minder gewaardeerd door de zorgverleners (Dubbeldam e.a. 2011: 179)

Uit onderzoek blijkt dat patiënten het wel prettig zouden vinden als er tijdens het spreekuur ruimte is om informatie te bespreken. Dat zou volgens hen het bezoek aan de zorgverlener zinvoller maken (Fox & Raine, 2002) (Dubbeldam e.a. 2011: 181)

Websites krijgen het ZegelGezond als de aanbieder voldoende scoort op een lijst van zestig kwaliteitscriteria en een peer review (Dubbeldam e.a. 2011: 181)

[...] maar tegelijkertijd aan een vrouw van 48 jaar voorhouden dat het op haar leeftijd toch echt niet nodig is om die pijn te ondergaan of dat gezondheidsrisico te lopen, heeft een

onmiskenaar paradoxaal element in zich als men beseft dat twee jaar later voor diezelfde vrouw precies diezelfde pijn en datzelfde risico door de autoriteiten en ter zake kundigen opeens wel nodig worden geacht (Meuffels & Schulz 2011: 142)

In het onderhavige corpus gebeurt dat [afwijken van de standaardtaal en dialectwoorden] echter zelden en als het dan toch gebeurt, markeert Bracke die dialectische woordkeuze meestal expliciet [...] (Van de Mieroop 2011: 154)

Als een cruciale getuige niet door verdediging en rechter kan worden ondervraagd, is de mogelijkheid via die opname direct kennis te nemen van de tegenover een politieambtenaar afgelegde verklaring een belangrijke factor in de rechterlijke beoordeling van de vraag of het recht op een eerlijk proces wordt geschonden, indien voor het bewijs (toch) gebruik wordt gemaakt van die in het vooronderzoek door de getuige afgelegde (belastende) Verklaring (Boksem & Franken 2011: 110)

Wel zal zij aanspraak kunnen maken op kennisneming van beeld en geluid, bijvoorbeeld op een politiebureau, als zij de betrouwbaarheid van een verklaring of de rechtmatige verkrijging daarvan betwist (Boksem & Franken 2011: 111)

Als een overdadig passiefgebruik in de ene subsubcategorie zwaar wordt meegewogen bij het bepalen van het leesbaarheidsoordeel, dan kan iemand betogen dat dit bij de andere subsubcategorie ook voor de hand ligt (Van den Hoven: 91)

Maar als de rechter het zelf doet werkt zo'n tussenstap 'louter retorisch' (vergelijk Van den Hoven 2003) (Van den Hoven 2011: 93)

De bekendheid met het uitgebeelde scenario lijkt hierbij een belangrijke factor te zijn, in die zin dat animaties vooral effect hebben op te nemen beslissing als de toeschouwer in zijn algemeenheid niet vertrouwd is met materie die wordt uitgebeeld (Dunn, Salovey & Feigenson, 2006) (Dubelaar 2011: 79)

Als de verklaring wel in persoon was afgelegd verhoogde dit de geloofwaardigheid van het kind en had de jury meer sympathie voor het kind, hetgeen een voorspellende factor bleek te zijn in de jury's overtuiging van verdachtes schuld (Goodman e.a., 2005) (Dubelaar 2011: 68)

Als woorden van een andere spreker worden geciteerd worden ze 'dubbel-stemmig' (double-voiced) (Bakhtin, 1981), of onderworpen aan de evaluatie en interpretatie van degene die citeert (Sneijder 2011: 61)

Als gesproken taal tijdens of na de interactie wordt opgeschreven zien we wat voor soort verschillen er bestaan en welke transformaties er plaatsvinden wanneer de ene talige vorm (gesproken taal) de basis vormt voor de volgende talige vorm (geschreven taal) (zie bijvoorbeeld Clayman, 1990; Jönsson & Linell, 1991; Maynard & Schaeffer, 2006) (Sliedrecht & Charldorp 2011: 35)

Tussentijds inzicht in de verslaglegging van het verhoor krijgt de verdachte alleen als de verhoorder zijn/haar woorden samenvat en dan gaat typen, [...] (Sliedrecht & Charldorp 2011: 40)

Tussentijds inzicht in de verslaglegging van het verhoor krijgt de verdachte alleen als de verhoorder zijn/haar woorden samenvat en dan gaat typen, of als de verhoorder na het typen samenvat wat hij/zij zojuist heeft opgeschreven (Sliedrecht & Charldorp 2011: 40)

Door zijn vraag of de verdachte zich herinnert welke dag het was, anticipeert de verhoorder de tekst die hij van plan is op te schrijven; en als het antwoord niet komt geeft hij het zelf, zodat hij het kan opschrijven voor toekomstige lezers van het proces-verbaal (Komter, 2002/3; zie ook: Haket, 2007) (Komter 2011: 18)

Als de zaak voor de rechter komt, kunnen andere soorten recontextualisatie worden waargenomen (Komter 2011: 30)

Viswanath en Kreuter (2007) wijzen op het gevaar dat de gezondheidskloof tussen mensen met een hogere SES en mensen met een lagere SES zich zal verbreden en verdiepen als niet rekening wordt gehouden met de verschillen in de toegang tot gezondheidsinformatie en in het vermogen om die informatie te begrijpen (Hoeken e.a. 2011: 280)

Als mensen wel gemotiveerd zijn om zich te oriënteren, dan worden ze overspoeld met zoveel informatiebronnen dat het praktisch onmogelijk is om het kaf van het koren te scheiden (Hoeken e.a. 2011: 284)

Het ontbreken van zulke voorkennis betekent niet alleen dat mensen in de problemen komen wanneer het woord 'onderpand' valt, maar ook dat allerlei gevolgtrekkingen rond hypotheekleningen niet mogelijk zijn: bijvoorbeeld dat een hypotheeklening in gevaar komt als het onderpand een stuk minder waard wordt, en dat een bank met veel van zulke riskante hypotheekleningen in zwaar weer komt (Pander Maat 2012: 75)

Behalve dat veel proefpersonen moeite hebben met het omkeren van de situatie, denken velen dat als de rente stijgt die je voor het leningdeel betaalt, ook de maandelijkse inleg omhoog gaat (Pander Maat 2012: 89)

Men kan beginnen met diagnosticeren en peilen, al of niet vergelijkend. In beide gevallen is er nog maar weinig controle. Die controle wordt groter als men overgaat naar het testen van interventies, en zeker wanneer dat experimenteel gebeurt (Pander Maat 2012: 100)

Als er al aandacht is voor het terrein van de grammatica, dan zijn analyses vaak gericht op nominalisatie en passivering (Dirven e.a. 2007: 1230) – verschijnselen waarmee agentiviteit kan worden verhuld (Van Leeuwen 2012: 55)

Is Wilders door de jaren heen minder vaak gebruik gaan maken van complementconstructies waarin de matrixzin uitdrukking geeft aan zijn perspectief? Als dat het geval is, dan zou het totaal aantal complementconstructies met Wilders' perspectief in de matrixzin moeten zijn afgenomen tussen 2004 en 2009 (Van Leeuwen 2012: 64)

We constateren dus dat het analysemodel ons in staat stelt verschillen tussen de genres op te sporen, indien we ons beperken tot de intensiverders waarover de codeurs overeenstemming bereikten. Geruststellend is bovendien dat deze verschillen goeddeels overeind blijven als we alleen kijken naar de intensiveringen die slechts door één codeur zijn geïdentificeerd (Van Mulken & Schellens 2012: 37)

Voor alle categorieën taalintensiverders vonden we een toename in gepercipieerde kracht als de intensiverder in kwestie in de laatste zin stond van de door de deelnemers beoordeelde teksten (Van Mulken & Schellens 2012: 41)

De voorbeelden laten echter zien dat het geheel syntactisch gezien niet per definitie minder complex wordt: bij de keuze voor finiete zinnen blijft de syntactische complexiteit gelijk als er een onderschikkend connectief zoals omdat gekozen wordt (Van Silfhout e.a. 2012: 18)

In onze gezamenlijke bijdrage aan dit themanummer hebben Garssen, Meuffels en ik met behulp van experimenteel onderzoek aangetoond dat de zogenaamde 'abusive'-variant van het *argumentum ad hominem* in de praktijk vaak als redelijk wordt gezien als het om een argumentatieve zet gaat die sprekend lijkt op een legitieme kritische reactie op een beroep op autoriteit in een 'argument by authority' (Van Eemeren 2012: 126)

Ze geven een overzicht van de verschillende soorten uitgangspunten – feiten, waarden, enzovoort – die als vertrekpunt van argumentatie kunnen dienen als het auditorium ze accepteert (Van Eemeren 2012: 221)

Een persoonlijke aanval is vanuit pragma-dialectisch perspectief beschouwd slechts dan een *ad hominem*-drogreden als hij erop gericht is de tegenpartij in de confrontatiefase de mond te snoeren (Van Eemeren e.a. 2012: 146)

Onze respondenten wijzen de 'openlijke', recht-toe-recht-aan *abusive* weer duidelijk af als een onredelijke zet, maar als het om de vermomde vorm gaat twijfelen ze in sterke mate en verkeren ze in grote onzekerheid: gemiddeld genomen wordt deze drogredelijke zet noch als redelijk noch als onredelijk beoordeeld (Van Eemeren e.a. 2012: 152)

Smith en Shaffer (2000) tonen aan dat levendigheid wel een persuasief effect kan hebben als de levendige informatie echt relevant is voor de persuasieve boodschap en niet afleidt door irrelevante of afleidende details (Hustinx & De Wit 2012: 214)

Ook is een boodschap emotioneel interessant als de consequentie van de gebeurtenis ernstig of indrukwekkend is (Hustinx & De Wit 2012: 214)

Het derde levendigheidaspect is 'proximity', en daarmee bedoelen Nisbett en Ross dat een tekst levendig is als het verhaal zich afspeelt in de directe omgeving en een nabije tijd van de ontvanger, en liefst verteld door een nabije vertelinstantie en niet uit de tweede of derde hand (Hustinx & De Wit 2012: 214)

Maar ook wordt er regelmatig géén effect van levendigheid gevonden, met name als levendigheid wordt geoperationaliseerd in termen van kleurrijke details en niet-abstract taalgebruik (Collins et al., 1988; Taylor & Thompson, 1982), en soms heeft levendig taalgebruik zelfs een negatief effect op het overtuigingsproces (Frey & Eagly, 1993) (Hustinx & De Wit 2012: 214)

Uit hun resultaten bleek dat als 'de juryleden' de oorspronkelijke getuigenissen hadden gelezen, de meeste oordelen 'onschuldig' luidden (Hustinx & De Wit 2012: 216)

Echter, als ze de verlevendigde versie hadden gekregen, bleken er evenveel juryleden de verdachte schuldig als onschuldig te vinden (Hustinx & De Wit 2012: 216)

Als het niet lukt om binnenkomende informatie te organiseren, ontstaat snel overbelasting van het werkgeheugen, dat dan met te veel nieuwe informatie wordt geconfronteerd (Sweller e.a., 1998, Sweller, 2005) (Pander Maat 2012: 75)

Deontische conditionelen

Voor de verdediging in het strafproces geldt bovendien dat de Hoge Raad in toenemende mate eisen heeft gesteld aan de formulering van verzoeken en verweren: alleen als het standpunt van de verdediging aan die maatstaven voldoet, behoeft de rechter daarop te reageren (Franken, 2004) (Boksem & Franken 2011: 113)

Als reading-to-do teksten gebruik maken van tekst en beeld dan moeten gebruikers hun aandacht verdelen tussen tekst en beeld voordat men de aandacht verplaatst naar de werkruimte om de informatie toe te passen (Hooijdonk & Spooren 2011: 238)

Het kan gebeuren dat dat individu een andere beslissing neemt dan de gezondheidsprofessional zou willen, maar als die beslissing gebaseerd is op volledige en correcte informatie, moet die beslissing worden gerespecteerd (Hoeken e.a. 2011: 283)

Evaluatieve conditionelen

De categorisering van de door beide codeurs geïdentificeerde intensiveringen leverde het volgende beeld op. Alle categorieën en subcategorieën in aanmerking genomen was de interbeoordelaarsovereenstemming matig/redelijk (Cohen's $\kappa = .59$). Als we afzien van de subcategorieën bij intensiverende bijwoorden en stijlfiguren, is de overeenstemming goed (Cohen's $\kappa = .74$) (Van Mulken & Schellens 2012: 34)

Epistemische conditionelen

Als zij voorafgaand aan het consult op zoek gaan naar informatie, dan kan dat als doel hebben om te bepalen of een bezoek aan een arts nodig is of om zich voor te bereiden op het consult (Caiata-Zufferey et al., 2010) (Dubbeldam e.a. 2011: 167)

Dus als de verdachte inconsistente verhalen heeft verteld zal hij in ieder geval over sommige dingen hebben gelogen (Shuy, 1998) (Komter 2011: 26)

Vorbehoudsconditionelen

De resultaten lieten zie[n] dat de leestijd korter was en leerprestaties beter waren voor de geïntegreerde versie van de tekst, maar alleen als het beeld niet voor zichzelf sprak (Hooijdonk & Spooren 2011: 240)

Het onderzoek laat zien dat gebruikers schakelen tussen tekst en beeld binnen een instructieve tekst om referentiële verbanden te leggen. Als dat lukt heeft dat een gunstig effect op de taakuitvoering (Hooijdonk & Spooren 2011: 244)

Dat tussentaal geen alles-of-nietskwestie is, is natuurlijk al langer bekend (cf. De Caluwe, 2009), maar door de vergelijking met de andere dialogen, zowel in dit fragment als in de andere fragmenten, lijkt de substandaardvariant voor Bracke een gemarkeerde keuze, althans als hij op het scherm verschijnt (Van de Mieroop 2011: 156)

Artikel 301 Wetboek van Strafvordering stelt uitdrukkelijk dat stukken worden voorgelezen of, als Openbaar Ministerie en verdachte daarmee instemmen, kort worden samengevat (Van den Hoven 2011: 6)

Opvallend genoeg liet de auditieve versie in het eerste experiment betere leerprestaties zien maar niet als de lezer tegelijkertijd ook een visuele versie van de tekst te zien kreeg (Hooijdonk & Spooren 2011: 240)

Als we de categorieën afzonderlijk beschouwen, dan blijkt de ervaren mate van intensiteit bij tekstjes met intensieverder voor alle categorieën significant hoger dan bij teksten zonder die intensieverders (Van Mulken & Schellens 2012: 40)

Relevantie-conditioneel

En als burgers geen gebruik willen maken van een webformulier kunnen ze nog altijd telefonisch contact opnemen met de lokale overheid of zich aan de balie melden (Hoeken e.a. 2011: 278)

Als de zorgverlener de noodzakelijke informatie niet voorhanden heeft binnen het bestek van een consult, zou hij – bij niet-urgente kwesties – de patient kunnen voorstellen vanuit diens eigen perspectief en mogelijkheden een bijdrage te leveren aan het zoeken, selecteren en

beoordelen van aanvullende informatie (Dubbeldam e.a. 2011: 171)

Als wij de terminologie van *entextualisatie* (Bauman & Briggs, 1990) zoals hierboven besproken *aanhouden*, heb ik laten zien hoe een proces-verbaal van een politieverhoor uit de oorspronkelijke context waarin deze werd geproduceerd (de interactie in de politieverhoorkamer) wordt gelicht, en vervolgens in een nieuwe omgeving (de rechtszitting) tot leven wordt gewekt door middel van citeren, parafraseren enz (Komter 2011: 29)

Bijlage 2: Niet-argumentatieve zinnen uit de plenaire vergadering

Inhoudelijke conditionelen

Ik heb daar alle begrip voor. Als je wordt geconfronteerd met een plan dat jouw wezen, jouw instelling en jouw baan op de tocht zet terwijl jij je met ziel en zaligheid inzet voor de samenleving, dan heb ik alle begrip voor die emoties (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

We gaan geen inrichtingen sluiten als er een stijgende lijn is van het aantal veroordelingen waarbij de straf moet worden geëxecuteerd. Dat hoort de heer Van der Staaij mij heel duidelijk zeggen. Heenzendingen sluit ik dus uit (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Drugs, stalking, ronselen, thuis kan een inloophuis worden voor criminele vriendjes en niemand die het ieder moment van de dag kan controleren. Als dat wel zou gebeuren, kost dat extra geld (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als het aan de PVV ligt, verandert er helemaal niets en gaan wij gewoon door op de wijze waarop wij het nu doen, maar dat zal niet realistisch zijn (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

De gedetineerde die nu een enkelband krijgt, kan gewoon nog de dingen doen die hij gewend was. Zo ontstaat het beeld van de crimineel die met een pilsje op zijn eigen bank zit en, als het mooi weer is, lekker naar het strand kan met zijn enkelband; of gewoon kan doorwerken, als hij werk vindt (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

We hadden een plan, waarop allerlei alternatieven uit het veld zijn gekomen die deels zeggen: als deze plannen worden doorgevoerd, dan kost dat minder werkgelegenheid, of dan is dat goed voor de recidive (Marcouch, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als voor het einde van de vergadering daartegen geen bezwaar is gemaakt, neem ik aan dat wij ermee instemmen (de voorzitter [Van Miltenburg], plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als u allemaal even stil bent, kunnen we gaan stemmen over de moties ingediend bij het VAO JBZ Raad dat zojuist gehouden is (de voorzitter [Van Miltenburg], plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als er nog meer procedurele opmerkingen zijn, kunnen die nu gemaakt worden om de daarna de ruimte te bieden om in te gaan op de vragen die vanuit de Kamer zijn gesteld in de eerste termijn (de voorzitter [Arib], plenaire vergadering 6 juni 2013)

Deontische conditionelen

Ik zei het net ook al: als je na een gevangenisstraf een enkelband toepast en er sprake is van controle en toezicht, moet er wat de VVD-fractie betreft ook sprake zijn van werk (Van der Steur, plenaire vergadering 2013).

Evaluatieve conditionelen

Als u met die hamer op de tafel voor u slaat, vind ik het prima (Gesthuizen, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als dat zo is, dan zouden we daar erg blij mee zijn (Van der Steur, plenaire vergadering 2013)

Als deze toezegging hem ertoe zou kunnen brengen om dit af te wachten en de motie aan te houden, zou mij dat een plezier doen (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Maar goed, als hij zegt dat hij dat kan, is dat prima²⁷ (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Vorbehoudsconditionelen

Als dat de constatering van de heer Segers is, dan geef ik hem dat graag toe (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als de heer Van der Steur goed gekeken heeft, ziet hij daarin [in de heroverweging] een post decriminaliseren softdrugs (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni)

De minister heeft het over verdienmodellen, maar als hij de motie goed leest, leest hij daarin ook dat wij niet aan de verdienmodellen willen komen. Wij willen slechts transparantie voor de consument (Gesthuizen, plenaire vergadering 6 juni)

Als ik goed luister naar wat de heer Marcouch zegt, begrijp ik dat de keuze van de PvdA-fractie op de laatste optie valt, namelijk dat het plan van de staatssecretaris het uitgangspunt is, terwijl de hele oppositie en zelfs de fractie van de VVD zegt dat het plan moet worden aangepast (Segers, plenaire vergadering 6 juni 2013)

---

²⁷ Bedoeld wordt, dat de spreker het prima vindt, niet dat de antagonist het ook prima zou moeten vinden.

Als ik de heer Marcouch goed beluister, zegt hij eigenlijk: zo weinig mogelijk gevangenis sluiten, zo veel mogelijk mensen een baan geven, zo veel mogelijk veiligheid en beperkte elektronische detentie (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als ik de pers van vanochtend goed heb gelezen, lijkt er bij de staatssecretaris wel sprake van voortschrijdend inzicht te zijn (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

De VVD-fractie wil ook de volledige mogelijkheid hebben om, in het kader van het debat van vandaag, in een tweede termijn eventueel een motie of moties te kunnen indienen als de beantwoording van de staatssecretaris dat noodzakelijk maakt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik heb net gevraagd hoe open de staatssecretaris over alternatieven mag denken. De VVD-fractie zegt dat dat zeer open is; als aan het eind van de streep het gewenste bedrag maar overblijft (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Tegelijkertijd zegt hij echter ook: als het financieel mogelijk is, zou het anders moeten (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Er was nog een tussenzinnetje van de heer Van der Steur, namelijk de zin "als dat financieel maar kan". Dat betekent dus dat hij zegt dat hij principieel is, dat hij eigenlijk vindt dat het niet kan en dat het onacceptabel is, maar dat hij, als het financieel niet kan, bereid is om die principes te laten varen en het toch maar toe te staan op de wijze waarop de staatssecretaris het heeft voorgesteld. (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Relevantie-conditionelen

Dan kan de Kamer mij daar weer over bevragen, als daar behoefte aan bestaat bestaat (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Beleefdheidsconditionelen

Als ik mijn betoog zou mogen afmaken -- en dat zou ik graag doen -- zou ook mevrouw Van Toorenburg horen wat de VVD-fractie vindt van de nieuwe plannen, in het licht van de aangeboden alternatieven en binnen de kaders (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Twijfel

Als ik de staatssecretaris gisteren goed heb begrepen, ziet die richtlijn er niet op dat wij mensen zouden moeten toelaten uit derde landen. Ik begrijp inhoudelijk dus niet waarom de PVV deze motie indient, als het al kabinetsbeleid is om geen seizoensarbeiders uit derde landen hiernaartoe te halen (Azmani, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Inhoudelijke conditionelen

Als lezers hun aandacht moeten verdelen over tekst en beeld, leidt dat tot een grotere belasting van het werkgeheugen, omdat de informatie uit de twee bronnen geïntegreerd moet worden voordat ze kan worden begrepen. Met andere woorden, het toevoegen van beelden aan een tekst werkt negatief als tekst en beeld niet geïntegreerd worden (Hooijdonk & Spooren 2011: 235)

Video-opnamen van de taakuitvoering [van een experiment] lieten ook zien wat voor fouten er gemaakt werden. Zo bleek dat deelnemers in de alleen-tekst-conditie meer moeite hadden met het identificeren van de beschreven elementen van het apparaat en dat ze acties die beschreven werden vergaten uit te voeren. Tekstontwerpers kunnen veel inzicht opdoen bij het verbeteren van een instructietekst als ze in een vroeg stadium van het ontwerpproces gebruikers observeren tijdens de taakuitvoering (Hooijdonk & Spooren 2011: 239)

De resultaten lieten zien dat de leestijd korter was en leerprestaties beter waren voor de geïntegreerde versie van de tekst, maar alleen als het beeld niet voor zichzelf sprak. Kalyuga, Chandler en Sweller (1999) verklaren dit resultaat in termen van de cognitieve belasting van het werkgeheugen. Een manier om de beperkingen van het werkgeheugen te omzeilen is door complexe informatie op een holistische manier te verwerken en dat is precies wat het effect is van integratie van tekst en beeld. Als het beeld voor zich spreekt, levert holistisch verwerken voor de lezer geen meerwaarde op (Hooijdonk & Spooren 2011: 240)

Een rondgang in 2010 langs websites van diverse Nederlandse ziekenhuizen leert dat er weliswaar informatie over ziekten en aandoeningen is te vinden, maar dat deze informatie over het algemeen vrij summier is en in het bijzonder is gericht op het onderzoek en de behandeling. Het lijkt daarom niet mogelijk om patiënten naar de website van de eigen zorginstelling te verwijzen als zij aanvullende informatie over hun ziekte of aandoening willen hebben (Dubbeldam e.a. 2011: 167)

Door goede informatie aan te bieden over ziekten en behandelingen kan bij patiënten het positieve gevoel opgeroepen worden dat het ziekenhuis dé expert is op een relevant gebied. Met andere woorden, als niet werving het hoofddoel is van de website is, maar goede voorlichting, kan het eindresultaat een wervend effect zijn (Dubbeldam e.a. 2011: 179)

Bovendien kan deze kennis van het antwoord impliceren dat de verhoorder de vraag niet zou stellen als het antwoord niet relevant zou kunnen zijn om in het proces-verbaal op te tekenen (Komter 2011: 20)

Als de zaak voor de rechter komt, kunnen andere soorten recontextualisatie worden waargenomen. In de eerste plaats wordt het dossier gebruikt als basis om de rechtszitting te organiseren. Ten tweede behandelt de rechter, als hij uit het dossier leest, de geschreven tekst als onproblematische weergave van wat de verdachte heeft gezegd in eerdere verhoren (Komter 2011: 30)

Bij een pleitdocumentaire waarin de verdediging een rooskleurig beeld schetst van de persoon van de verdachte zal dat vermoedelijk niet direct een probleem zijn, maar als het gaat om een professioneel ogende animatie gemaakt door het Nederlands Forensisch Instituut is het mogelijk een ander verhaal (Dubelaar 2011: 80)²⁸

Maar als het gaat om het verbeteren van documenten wegen de nadelen ervan [werken met betrokkenen] zwaarder, omdat het veel minder controle geeft over de voorkennis van de proefpersonen, de te bestuderen documenten, en de uitgevoerde taken (Pander Maat 2012: 80)

Als dat [Wilders maakt minder gebruik van complementconstructies die zijn perspectief op kwesties weergeven] het geval is, dan zou dat een aanwijzing zijn dat Wilders in de loop der tijd minder ruimte is gaan bieden voor discussie (Van Leeuwen 2012: 59)

Dergelijke interpretatieproblemen worden echter niet opgelost als we alle evaluatieve uitdrukkingen intensiveringen noemen (Van Mulken & Schellens 2012: 28)

Nu zullen ze ['normale' lezers] daartoe [verschil opmerken in intensiteit tussen tekst met en zonder intensivering] misschien wel in staat zijn als we teksten vergelijkenderwijs aanbieden en vragen welke variant de krachtigste is, [...] (Van Mulken & Schellens 2012: 33)

Als de codeur zich roeren echter leest als zich verzetten, in opstand komen, dan kan dit – in de afwezigheid van een feitelijke opstand – als een versterkende hyperbool worden opgevat (Van Mulken & Schellens 2012: 43)

---

²⁸ Waarbij 'dat' verwijst naar: 'de vraag is of hij zich voldoende kan wapenen tegen (on)bewuste beïnvloeding als het visueel gepresenteerde informatie betreft'.

Als we 'geen taalintensiteit' hadden meegenomen als categorie, hadden we voor een andere wijze van berekening van overeenstemming kunnen kiezen (Van Mulken & Schellens 2012: 44)

Maar als een uitspraak een gemakkelijk controleerbare claim op waarheid inhoudt, zoals bij de uitspraak 'Albany is de hoofdstad van New York' het geval is, zal men in de regel geen genoegen nemen met argumentatie, maar er op uit zijn definitief vast te stellen of de betreffende uitspraak waar of onwaar is (Van Eemeren 2012: 116)

Als dialectici en retorici al kennis namen van elkaars werk, wat door de gescheiden wetenschappelijke circuits niet zo vaak voorkwam, dan waren de oordelen over de waarde van elkaars bijdragen aan de argumentatietheorie in de regel bijzonder snel gevel. Aan de ene kant oordeelden de retorici veelal dat de dialectici 'alleen maar formules' te bieden hadden. Hun generieke en procedurele werkwijze, waarin van allerlei zaken die in de communicatie een rol spelen wordt geabstraheerd, kan volgens deze retorici nooit inzichten opleveren die werkelijk van belang zijn voor de bestudering van de argumentatieve praktijk. Aan de andere kant oordeelden de dialectici als de alternatieve benadering ter sprake kwam vaak dat de retorici 'alleen maar veel woorden' produceerden. Door hun dikwijls louter op individuele gevallen gerichte werkwijze en hun synthetische aanpak kunnen ze volgens deze dialectici nooit tot systematische theorievorming over argumentatie komen (Van Eemeren 2012: 118)

Het aan de kaak stellen van drogredenen wordt vaak als de lakmoesproef beschouwd voor de voorgestelde dialectische procedure. Als een discussieprocedure het mogelijk maakt drogredenen systematisch te onderscheiden van niet- drogredelijke argumentatieve zinnen, dan achten veel dialectici deze procedure dialectisch adequaat (Van Eemeren 2012: 120)

Als het evenwicht zodanig verstoord is dat een of meer van de regels voor het voeren van een kritische discussie wordt overtreden, dan vindt er een ontsporing plaats van het strategisch manoeuvreren en is er sprake van een drogreden (Van Eemeren 2012: 124)

Als op deze wijze via een dergelijke argumentatieve zet de aandacht wordt verplaatst van de inhoud van datgene wat de spreker naar voren heeft gebracht naar het karakter van de spreker, dan is er sprake van een ontsporing van de betreffende zet – dus van een drogreden (Van Eemeren e.a. 2012: 144)

Het advies kan bijvoorbeeld indruisen tegen de verwachtingen die de patiënt heeft gevormd op basis van informatie die hij heeft gevonden op internet. Patiënten raadplegen steeds vaker het internet over gezondheidsprobleem voordat zij een consultatie aanvragen (Dickerson et

al., 2004, pp. 502-504). Als een advies van de arts niet overeen blijkt te komen met de gevonden informatie, kan dit resulteren in een verschil van mening tussen de arts en de patiënt. (Pilgram 2012: 170)

Als een arts het medische advies met argumentatie ondersteunt, zal de patiënt bij complicaties naar verwachting minder snel geneigd zijn om de schade op hem te verhalen dan wanneer hij het advies niet ondersteunt (Pilgram 2012: 170-171)

Als een arts ervoor kiest om een argument met autoriteit te presenteren, maakt hij bovendien strategisch gebruik van de autoriteit die de patiënt *qualitate qua* aan hem toeschrijft bij het aanvragen van de medische consultatie. De patiënt vraagt de consultatie aan vanwege de medische kennis en expertise van de arts. Zelfs als de patiënt slechts wilt worden doorverwezen naar een (andere) specialist, schrijft hij die autoriteit toe die nodig is om te bepalen of een dergelijke verwijzing nodig en, zo ja, naar welke (andere) specialist binnen welk tijdsbestek (Pilgram 2012: 176)

Als aan de genoemde voorwaarden is voldaan zal ook de overtuigingspoging van de cartoonist retorisch gezien kans van slagen hebben, omdat zowel de vergelijkbaarheid van het brondomein en het doeldomein als de herkenning en negatieve waardering van bepaalde kenmerken van het brondomein voorwaarde zijn om de negatieve waardering daarvan over te kunnen dragen op het handelen van de politicus (Feteris 2012: 209)

Deontische conditionelen

Als bijvoorbeeld de intrinsieke belasting groot is, moet de ineffektieve belasting verminderd worden en de effectieve belasting toenemen om de leerprestatie positief te beïnvloeden. De som van deze drie typen cognitieve belasting mag niet groter zijn dan de totale capaciteit van het werkgeheugen (Hooijdonk & Spooren 2011: 234-235)

De opgestuurde studies moeten worden beoordeeld en geannoteerd als zij een plaats in de kennisbank verdienen (Pander Maat & Lentz 2011: 229)

Hoewel ook van de zijde van de verdediging incidenteel wordt geëxperimenteerd met de inzet van nieuwe technieken (Barends; 2008), wordt de audiovisuele techniek op dit moment nog vooral ingezet aan de zijde van de overheid in opdracht of onder verantwoordelijkheid van de officier van justitie. De verdediging heeft daarin nog een achtergestelde positie. De inzet van

audiovisuele technieken is vaak kostbaar en het openbaar ministerie heeft meer financiële middelen en mogelijkheden ter beschikking dan de verdediging. Dat de verdediging nog niet in gelijke mate profiteert van de nieuwe technische mogelijkheden, manifesteert zich in feite op alle hierboven genoemde terreinen. Weliswaar is de ontwikkeling rondom de registratie van verhoren mede ingezet op instigatie van de verdediging, als het gaat om toegang tot de registraties dan moet worden geconstateerd dat het de verdediging niet gemakkelijk wordt gemaakt (Dubelaar 2011: 83)

Als hun behandelingsvoorkeuren niet overeenkomen, zullen de arts en de patiënt met elkaar in discussie moeten gaan om tot een daadwerkelijk gedeelde beslissing te komen (of de patiënt moet te rade gaan bij een andere arts) (Pilgram 2012: 171)

Daarnaast zal een arts zich op een bepaald punt in de discussie moeten beroepen op zijn professionele autoriteit als een patiënt over onvoldoende medische kennis of expertise beschikt om actief deel te kunnen nemen aan het beslissingsproces over de behandeling van zijn gezondheidsprobleem (Pilgram 2012: 177)

Evaluatieve conditionelen

Een systeem als het Nederlandse kan echter alleen goed functioneren als de informatie deugdelijk wordt opgetekend en er voldoende controle op de totstandkoming daarvan is (Dubelaar 2011: 75)

Deze waarborgen (de ambtseed van de verbaliserende ambtenaar en ondertekening van het proces-verbaal) schieten echter tekort als het gaat om cognitieve processen, waarvan de verbalisant en gehoorde persoon zich niet of slechts ten dele bewust zijn. Het feit dat de verbalisant meestal naar eer en geweten procesverbaal opmaakt, hoeft niet te betekenen dat het door hem gerelateerde ook recht doet aan de werkelijkheid. Ook het feit dat de getuige of verdachte zijn verklaring heeft ondertekend, geeft geenszins de garantie dat de inhoud van de verklaring ook daadwerkelijk klopt (Dubelaar 2011: 76)

Als de aangesprokene de argumentatie 'Je zou wat minder moeten snoepen, anders val je nooit af' bijvoorbeeld afkapt met de reactie 'Dat moet jij zeggen, dikzak', dan is er iets mis omdat degene die de argumentatie naar voren heeft gebracht op deze manier mond dood wordt gemaakt. Diens advies kan natuurlijk best hout snijden, hoe dik hij zelf ook is (Van Eemeren 2012: 117)

Als levendige informatie tot een betere opslag leidt in het geheugen én die aanwezigheid van levendige informatie beïnvloedt op zijn beurt de beschikbaarheid van informatie die relevant is voor het beslissingsproces, dan is het begrijpelijk dat levendige informatie het overtuigingsproces zowel positief als negatief zou kunnen beïnvloeden (Hustinx & De Wit 2012: 215)

Als de mate van expertise dan ook nog een rol speelt, dan zou er beter gekozen kunnen worden voor echte experts, namelijk rechters (Hustinx & De Wit 2012: 226)

Epistemische conditionelen

Als de overheid de burger ziet als partner in het meedenken en meebeslissen over beleid, is zij geïnteresseerd in de opinies en beweegredenen van die burger (Hoeken e.a. 2011: 276)

Maar als een voorlichtingsfolder, uitgaande van een pragma-dialectisch perspectief, wordt opgevat als een impliciete dialoog waarbij de voorlichter de rol van protagonist vervult, dan moet de door de protagonist naar voren gebrachte argumentatie – wil deze maximaal effect bereiken – zijn afgestemd op de te verwachten kritische vragen die het bedoelde publiek (in de rol van antagonist) naar aanleiding van de aangevoerde argumentatie naar voren zou kunnen brengen (Meuffels & Schulz 2011: 125)

Als getrainde codeurs al over intensiveringen heen lezen, is het niet onwaarschijnlijk dat 'normale' lezers er al helemaal geen oog voor hebben (Van Mulken & Schellens 2012: 33)

Als het op de 'zwijgende meerderheid' van retorici en dialectici aankomt, is de stand van zaken ook op dit moment waarschijnlijk nog steeds niet veel anders (Van Eemeren 2012: 119)

Voorbehoudsconditionelen

Als dat waar is, dan mogen we verwachten dat onze vrouwelijke participanten op de een of andere manier via een vorm van herstructurering de oorspronkelijke boodschap (ga niet <50) in de voorlichtingsfolder 'herinterpreteerden' teneinde in psychologische zin in het reine te komen met de daarin voorkomende discrepante informatie (Meuffels & Schulz 2011: 141)²⁹

---

²⁹ Waarbij 'dat' in het antecedens verwijst naar 'In het licht van dit 'ego-involvement' is het plausibel om te veronderstellen dat de vrouwen in onze experimenten de argumentatie die in de voorlichtingsfolders werd aangevoerd ter ondersteuning van een standpunt dat consonant is met hun basale waarden (ga indien >50), als geloofwaardig en overtuigend beoordeelden, terwijl omgekeerd de argumentatie ter ondersteuning van een standpunt dat juist indruist tegen hun ego (ga niet indien <50) als zwak werd beschouwd, ongeacht de vraag hoe dwingend (in een objectieve zin) die laatste argumentatie ook moge zijn'.

Dit betekent dat argumentatietheorie per definitie een multidisciplinair vak is – en, als het lukt om de benodigde disciplinaire benaderingen met elkaar te verweven, zelfs een interdisciplinair vak. Omdat de inbreng van alleen logische, linguïstische, psychologische of sociologische inzichten niet volstaat, moeten er meerdere disciplines bij betrokken zijn (Van Eemeren 2012: 116)

Consessieve conditionelen

Zelfs als de informatie leesbaar is, dan is nog maar de vraag of de informatie ook voldoende aantrekkelijk is om laaggeletterden te motiveren de informatie te lezen (Dubbeldam e.a. 2011: 167)

In een kritische discussie is het stellen van zulke kritische vragen betreffende de expertise en deskundigheid van een opponent die zelf autoriteitsargumentatie naar voren heeft gebracht alleszins redelijk, zelfs als die vragen op enigszins vijandige, dus onbeleefde, wijze worden gesteld. (Van Eemeren e.a. 2012: 147)

Bijlage 4: Conditionele zinnen als standpunt uit de plenaire vergadering geanalyseerd als strategische manoeuvre

Inhoudelijke conditionelen

Als de PVV op die stoel in vak-K zou zitten, zouden alle mensen die in het tbs-wezen werken, hun baan kwijtraken. De PPV-fractie heeft zich in deze Kamer immers meermalen en consistent uitgesproken tegen tbs-behandelingen. (De PVV staat voor afschaffing van de tbs.) (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als het aan de PVV ligt, zouden alle tbs-instellingen in Nederland gesloten worden, alle mensen die in de tbs werken, hun baan kwijtraken, tbs'ers gewoon in de gevangenis worden gezet en zonder behandeling, nog even ziek, weer terugkeren in de samenleving met alle risico's van dien. Dat is waar de PVV voor staat en consequent voor heeft gestaan (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als er geen elektronische detentie komt in de omvang die de staatssecretaris voorstelt, zal de staatssecretaris niet het aantal gevangenis sluiten dat hij wil sluiten (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als je dat [elektronische detentie] zou invoeren, is er een directe relatie met het sluiten van inrichtingen. Elektronische detentie kan een alternatief zijn voor insluiting in een gevangenis (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als ik daartoe de aansporing van de heer Schouw krijg, ben ik wel van plan om dit punt nog eens te bespreken met het CBP, om te bekijken hoe zijn inschattingen precies zijn, een en ander vervolgens voor mezelf nog eens op een rijtje te zetten en daaruit een conclusie te trekken, en de Kamer daar schriftelijk over te informeren. Als de heer Schouw daarmee genoeg zou kunnen nemen, kunnen we deze kwestie op deze wijze oplossen (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Haal je die pijler [het personeel] weg, dan stort het bouwwerk in. Als de staatssecretaris zijn masterplan onverkort handhaaft, gaat hij de geschiedenisboeken in als de staatssecretaris die van crimefighter is getransformeerd in degene die het gevangeniswezen in Nederland en de veiligheid van de samenleving in recordtempo om zeep heeft geholpen (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als het er echter toe leidt dat we een gat in de begroting voor volgend jaar schieten, dan zal het antwoord [op de vraag of binnen bezuinigingen een verschuiving mogelijk is] nee zijn, want die vrijheid heeft de VVD-fractie niet (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

En als we dat als hele Kamer zeggen, dan kan de staatssecretaris met het gewicht van de hele Kamer achter zich een kopje koffie gaan drinken met de heer Dijsselbloem en tegen hem zeggen: kunnen we het niet ergens anders vandaan halen? Zo werkt de politiek ook (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Het personeel zegt zelf: versober een beetje en geef de gedetineerden wat meer verantwoordelijkheid. Als dit kabinet serieus met het veld -- dat vandaag in de zaal zit -- om de tafel had gezeten, waren er versoberingen uitgekomen die deze mensen en de gedetineerden hadden kunnen dragen (Van Toorenburg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als er in Nederland een prijs zou zijn voor de bedenker van het slechtste plan van het jaar, dan weet ik wel wie de winnaar zou zijn want die zit namelijk daar. Wat een dramatisch plan hebben we gekregen. 26 gevangenisstraffen zouden dichtgaan. Drie tbs-klinieken zouden moeten sluiten. Resocialisatie zou een luxe worden (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als de heer Marcouch het daarmee eens [is], kunnen we rustig wachten totdat dat [herziening van de fundamenteën van het plan] is geregeld (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

[...] ik weet niet zeker of het [debat] voor het zomerreces gepland kan worden, als u dat in de plenaire zaal wilt. U hebt daarvoor steun, maar het is onmogelijk om drie debatten tegelijkertijd in deze zaal te houden (Voorzitter [Van Miltenburg], plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als iemand een baan heeft -- en dan praat ik over elektronische detentie aan de achterzijde -- hoeft die persoon soms niet van arbeid te worden voorzien. Betrokkene houdt dan immers de eigen baan als er elektronische detentie wordt opgelegd, althans als betrokkene niet te lang in de cel verblijft (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Laat hen [gedetineerden] wellicht vrijheden verdienen: als zij altijd een hele dag werken, kunnen zij misschien iets eerder voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld; [...] (Van Toorenburg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

De PVV snapt niet dat een goed functionerende instelling, waar de VVD, deze staatssecretaris en meer partijen tevreden over zouden moeten zijn, gesloten wordt in het kader van de

bezuinigingen die de staatssecretaris meent te kunnen behalen. Als wij in vak-K zouden zitten, zou het er misschien anders uitzien (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als er nu binnen twee weken een nieuw plan in elkaar getimmerd moet worden, kan zulk overleg met het veld nooit plaatsvinden. Dat is juist de eerste keer misgegaan (Segers, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat laat tegelijkertijd zien dat als je iets wegvaagt wat in de loop van de tijd is opgebouwd, zoals de verhouding met de lokale omgeving, je dat niet zo maar weer terug hebt (Staij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat [de gedetineerde door kan met zijn werk] kan buitengewoon positief zijn aan de achterkant, als een gevangenisstraf wordt omgezet nadat betrokkene al enige tijd in de cel heeft gezeten. Dan is ook de inbreuk op het gezinsleven minder groot en kan het werk snel weer worden opgepakt (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik wijs minister Kamp erop dat, als hij zo doorgaat, het bedrijfsleven straks het risico loopt dat het boetes krijgt_ omdat minister Kamp onvoldoende rekening houdt met het advies van de CBP. Hij gaat het namelijk mogelijk maken dat het CBP boetes gaat opleggen (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik probeer nu hier ter plekke in debat te gaan met de staatssecretaris. Als ik een reële vraag stel, verwacht ik ook een reëel antwoord (Kooijman, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Deontische conditionelen

Als ik daarover straks in de beantwoording enige twijfel heb, ga ik toch echt aansturen op een commissie van wijzen of op de inzet van minister Opstelten, die het klusje dan maar moet klaren.³⁰ Het is immers belangrijk om een solide plan te hebben (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als elektronische detentie zou gebeuren aan de achterkant, dan moet dat naar mijn oordeel -- en dat is ook een vast uitgangspunt -- in ieder geval worden voorzien van arbeid en reclasseringstoezicht (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als je dit zou uitvoeren, moet er een alternatief komen voor 2.033 plaatsen (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

---

³⁰ Parafraze: 'Als ik daarover straks in de beantwoording enige twijfel heb, dan moet er een commissie van wijzen komen of moet minister Opstelten zich inzetten en het klusje klaren.'

[er] [...] moeten wel aanpassingen op onderdelen zijn, zeker als je met een open mind naar alternatieven wilt kijken (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als je dat doet [kaal gebruik van de enkelband], vinden wij dat er vervolgens toezicht moet zijn op de gedetineerde die een deel van zijn straf uitzit na al vastgezet te hebben (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als er een storing is die langer duurt dan twaalf uur, zou er in mijn voorstel gecompenseerd moeten worden. Dat is een regeling die redelijk uitvoerbaar is. Er vallen niet te veel storingen onder, en dan is de verhouding tussen kosten en compensatie nog redelijk (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

[...] overwegende dat dit de marktwerking kan beperken en bovendien kan leiden tot een verdere juridisering van de telecommarkt; verzoekt de regering om in overleg met de sector in de wettelijke compensatieregeling mede een regeling op te nemen die uitgaat van het veroorzakersprincipe en regelt dat als het storingsprobleem door die derde en/of in zijn deel van het netwerk veroorzaakt wordt, die derde ook de compensatie voldoet, [...] (Klever, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als je gebruik wilt maken van het netwerk van een ander, pluk je de vruchten maar moet je ook de lasten daarvan dragen. Je neemt klanten en met die klanten heb je een verhouding: je vergoedt schade of je vergoedt schade niet (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Met selectief shoppen uit een paar alternatieven die hem goed uitkomen, neemt de SP geen genoegen. De staatssecretaris mag bijvoorbeeld ook de jeugdgevangenis en de tbs-inrichtingen zeker niet vergeten. Als de staatssecretaris de sector daadwerkelijk serieus neemt, dan begint hij opnieuw.³¹ (Kooijman, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als de staatssecretaris zegt dat hij voor de slachtoffers staat, moeten we dat maar met een korreltje zout nemen. Het tegendeel is waar, hij maakt nieuwe slachtoffers (Helder, plenaire vergadering 6 juni 2013)

---

³¹ Parafrase: 'Als de staatssecretaris de sector daadwerkelijk serieus neemt, dan moet hij opnieuw beginnen'

[...] dat als je recidives wilt bestrijden, je geen inrichtingen sluit die daartoe bij uitstek fantastisch werk leveren.³² (Van Toorenborg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

[...] dat je, als je zegt dat je principieel bent en dat je versoering moreel verwerpelijk vindt, niet moet zeggen dat een beetje wel mag (Marcouch, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Vraag, als er bezuinigd moet worden, de sector op welke manier dat zou kunnen en wat er mogelijk is.³³ (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Zorg voor onderbouwing als het gaat om recidive.³⁴ Want het opschrijven is natuurlijk geen wetenschappelijk bewijs. Dat is gewoon een schrijfoefening (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik herinner me ook de debatten van een jaar of tien geleden, toen we keer op keer in de Kamer bespraken hoe het kon dat er weer mensen vervroegd moesten worden vrijgelaten en er weer een capaciteitstekort was. Dat wekte toen grote maatschappelijke consternatie. Dat gaf hier steeds pittige politieke debatten. Er was eigenlijk breed draagvlak voor de gedachte om fors te investeren in de detentiecapaciteit en daarnaast te zorgen voor een aanzienlijke buffer in de detentiecapaciteit. Dus ga niet weer gelijk van alles sluiten als een en ander niet nodig lijkt te zijn omdat je zo geld kunt verdienen, maar ga daar nou een beetje verstandig en voorzichtig mee om.³⁵ (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als iemand zich dus niet aan de voorwaarden houdt van de elektronische detentie die hij aan het einde van zijn gevangenisstraf krijgt, dan moet er direct worden gereageerd (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Evaluatieve conditionelen

Als je dit slechte plan leest, begrijp je waarom hij stopte. Je hebt natuurlijk helemaal niets aan veroordelingen als je de uitgesproken straffen niet kunt uitvoeren (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ook voor de fractie van GroenLinks geldt niet dat als iets in die tien minuten niet expliciet genoemd is met een bedrag erbij, het automatisch oké is. Mijn fractie wil een totaalplan,

---

³² Parafrase: 'Is de VVD-fractie het met ons eens dat als je recidives wilt bestrijden, je geen inrichtingen moet sluiten die daartoe bij uitstek fantastisch werk leveren'

³³ Parafrase: 'Als er bezuinigd moet worden, moet je de sector vragen op welke manier dat zou kunnen en wat er mogelijk is.'

³⁴ Parafrase: 'Je moet voor onderbouwing zorgen als het gaat om recidive'

³⁵ Parafrase: 'Dus je moet niet weer gelijk van alles sluiten als een en ander niet nodig lijkt te zijn omdat je zo geld kunt verdienen, maar je moet daar nou een beetje verstandig en voorzichtig mee om gaan'

inclusief het hele enkelbandendossier, plus de wet door de Eerste Kamer. Daarop beoordeelt zij het plan (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als Spanje dat [seizoensarbeiders toelaten] doet, dan hebben wij daar ook last van. De staatssecretaris weet net zo goed als ik dat illegaliteit vaak begint met legaal verblijf. Als Spanje heel veel seizoensarbeiders toelaat, dan heeft dat effect op Nederland omdat die mensen makkelijk kunnen doorreizen en hier de illegaliteit in kunnen gaan (Fritsma, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Volgens mij heeft niemand er wat aan als ik niet duidelijk maak waar ik sta en wat het doel van de regering is om verder te gaan met dit plan of een aangepast plan. Ik vind dat een woordenspelletje. Of het nu een nieuw plan is of een aangepast plan vind ik niet het belangrijkste. Ik vind het het belangrijkste dat de mensen die hier zitten te luisteren en de mensen die meekijken naar dit debat, daadwerkelijk tot de conclusie komen dat hier vanmiddag zaken worden gedaan en dat nu ook een oplossing wordt gevonden.³⁶ (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik denk dat het voor de mensen die hier zitten heel goed zou zijn als de staatssecretaris drie maanden de tijd neemt om het nu echt ordentelijk te doen, [...] ³⁷ (Van Tongen, plenaire vergadering 6 juni 2013)

De beperkt en zeer beperkt beveiligde inrichtingen helpen recidive voorkomen. Het is kortzichtig om juist deze gevangenen te sluiten, het is duur en maakt de maatschappij onveilig. Het zou wijs zijn als de staatssecretaris, die zegt dat hij recidive wil bestrijden, terugkeert op dit besluit (Kooijman, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Overigens zou het voor een aantal daarvan [alternatieven] ook heel lastig zijn geweest als die uit de koker van de staatssecretaris waren gekomen (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Het zou de staatssecretaris sieren als voor hen [het personeel van Oldenkotte] dezelfde regels zouden gaan gelden (Kooijman, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Zij [het personeel van diverse justitiële instellingen] hebben zich door de jaren heen met veel gedrevenheid ingezet en doen dat nog steeds. Als er dan zo fors wordt bezuinigd, is dat reden te over om daar kritiek op te hebben (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

---

³⁶ Aangenomen dat de protagonist hier bedoelt dat iedereen moet vinden wat hij vindt.

³⁷ Aangenomen dat de protagonist hier bedoelt dat iedereen moet denken wat hij denkt.

Over welke aantallen je het ook hebt, het is altijd lastig om over aantallen mensen te spreken als je je realiseert dat er zo veel mensen ontheemd en op de vlucht zijn (Gesthuizen, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Voorbehoudsconditionelen

Als dat bericht klopt, is dat wat de CDA-fractie betreft zeer ernstig, want de Tweede Kamer en lidstaat Nederland hebben de afgelopen jaren, op eigen initiatief, de rol van het IMF bij de beoordeling van de Griekse situatie door de trojka grootgemaakt, en wel vanwege de onafhankelijkheid en het professionele oordeel van het IMF ³⁸ (Hijum, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat [...] zorgt ervoor [...] dat de elektronische enkelband, als dat nodig is, door de rechter als straf opgelegd wordt (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Wij vinden dat de elektronische detentie aan de voorkant uit het plan moet worden gehaald, als dat, gegeven de alternatieven die daar ook in voorzien, financieel mogelijk is (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dan is het gewoon flinterdun. Dan heb ik vandaag de Partij van de Arbeid eigenlijk horen zeggen: het plan moet anders, maar eigenlijk toch niet, en er moet worden gekeken naar de alternatieven, maar kijk er lekker naar en ga vervolgens weer over tot de orde van de dag. Als dat een soort uitspraak van de Partij van de Arbeid is, dan hebben we daar wederom helemaal niets aan (Van Toorenburg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Concessieve conditionelen

Waarom kiest de VVD-fractie ervoor om te zeggen dat zij meer veiligheid wil -- in het verkiezingsprogramma is ook sprake van meer investeren in veiligheid -- terwijl zij uiteindelijk overall mee akkoord gaat, ook als er fors bezuinigd wordt met risico's voor de veiligheid³⁹ (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat [automatische detentiefasering] betekent dat je na een derde van de straf het recht hebt om vrij te komen, ongeacht hoe je je in de gevangenis gedraagt en hoe je zelf werkt aan je resocialisatie en aan het nemen van je eigen verantwoordelijkheid, dus ook als je niets doet,

---

³⁸ Waarbij 'dat' verwijst naar: 'The Wall Street Journal berichtte gisteren dat het IMF, het Internationaal Monetair Fonds, toegeeft dat het de afgelopen jaren bewust verkeerde voorstellingen van zaken heeft gegeven over de houdbaarheid van de Griekse schuld.'

³⁹ Geïnterpreteerd als: '[...] zelfs als er fors bezuinigd wordt met risico's voor de veiligheid.'

net zo weinig coöperatief blijft en niet tot inkeer komt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Inhoudelijke conditionelen

Zo valt uit de Cognitive Load Theory en de Cognitive Theory of Multimedia Learning af te leiden dat tekst en beelden fysiek geïntegreerd moeten worden, willen beelden het begrip positief beïnvloeden. Als lezers hun aandacht moeten verdelen over tekst en beeld, leidt dat tot een grotere belasting van het werkgeheugen, omdat de informatie uit de twee bronnen geïntegreerd moet worden voordat ze kan worden begrepen (Hooijdonk & Spooren 2011: 235)

Als aan het begin van de strafrechtsketen iets verkeerd gaat, dan kan dat consequenties hebben voor de gehele procedure. Er bestaat dus een noodzaak tot controle (Dubelaar 2011: 75)

Die paradox kan worden 'opgelost' door uit te gaan van de uitgebreide pragma-dialectiek: in argumentatieve discussies manoeuvreren taalgebruikers strategisch en zij zullen er alles aan doen om het naar voren brengen van 'clear cases' van de *abusive* te vermijden. Ze kunnen het zich immers – zo blijkt uit eerder door ons verricht empirisch onderzoek – in het geheel niet veroorloven zetten die wellicht naar hun eigen oordeel in retorisch opzicht effectief zijn naar voren te brengen als die de grenzen van het dialectisch kader overtreden en dan ook door de tegenpartij categorisch als onredelijk – dus niet-persuasief – van de hand worden gewezen (Van Eemeren e.a. 2012: 153)

Het is zeer wel mogelijk dat het graduele karakter van de schaal waarop ze schuldtoekenning konden geven daar van invloed op was; als er enkel de mogelijkheid was geboden om 'schuld', 'onschuld' of 'onvoldoende bewijs' te kiezen, dan zou de laatste optie vaker gekozen zijn (Hustinx & De Wit 2012: 226)

Evaluatieve conditionelen

Goed gefundeerde adviezen zijn mogelijk als wetenschappelijke kennis over taal en communicatie aansluit op vragen van maatschappelijke organisaties. Daarom heeft het themaprogramma Begrijpelijke Taal ook de ambitie om de wetenschappelijke expertise op dit terrein beter beschikbaar te maken voor overheden en organisaties (Sanders & Jansen 2011: 202)

Epistemische conditionelen

Zo kan de protagonist die naar zichzelf verwijst met deze verwijzing retorisch gezien de druk op de andere partij (de antagonist) verhogen om het standpunt te aanvaarden. Als de antagonist het standpunt niet aanvaardt, betekent dat immers dat hij twijfelt aan de (rechtvaardigingskracht van de) autoriteit van de protagonist (Sanders & Jansen 2011: 202)

Concessieve conditionelen

Een deel van het probleem ligt in het gebrek aan motivatie bij de burger. Zelfs als Dick Bruna de polisvoorwaarden zou schrijven, blijven ze ongelezen, is de heersende gedachte (Hoeken e.a. 2011: 284)

Het is kenmerkend voor medische consultatie dat de patiënt autoriteit toeschrijft aan de arts op het gebied van gezondheidsproblemen. Patiënten vragen een consultatie per slot van rekening aan vanwege de deskundigheid die ze aan de arts toeschrijven (al hangt de mate van autoriteit die patiënten toeschrijven af van hun medische kennis en ervaring met medische consulten). Zelfs als patiënten alleen een consult aanvragen om doorverwezen te worden naar een specialist, vertrouwen zij op de autoriteit van de arts bij het beslissen of een specialist nodig is en, zo ja, welke specialist en op welke termijn (Pilgram 2012: 168)

Bijlage 6: Conditionele zinnen als argument uit de plenaire vergadering geanalyseerd als strategische manoeuvre

Inhoudelijke conditionelen

Als de heer Schouw toch dat advies van het College bescherming persoonsgegevens over de huidige situatie zou willen hebben -- ik vind dat dus niet nodig en zou het niet willen doen -- zou hij zich kunnen realiseren dat hij de mogelijkheid heeft om de Kamer het voorstel te doen om zelf advies aan het college te vragen; dat zou hij dus ook altijd nog kunnen (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Het was toch veel zuiverder, fatsoenlijker en efficiënter geweest om in dat eerste stadium naar de mensen in het veld zelf toe te gaan en te vragen of er bij hen plannen waren, of zij iets konden bedenken wat geld oplevert, wat draagvlak oplevert en wat wel werkbaar is? Als we dat hadden gedaan, hadden we niet de onzekerheid die nu bestaat, de demonstratie die wij hebben gezien en de onzekerheid bij gedetineerden zelf (Seegers, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat hoort mevrouw Kooiman mij niet zeggen. Als zij mij hoort pleiten voor ruimte voor alternatieven, weet zij dat in de alternatieve plannen veel minder banen verdwijnen (Marcouch, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Het is jammer dat de resultaten in uw geval anders waren dan bij ons, als dat niet zo was geweest, hadden we, denk ik, een heel ander regeerakkoord gesloten. Het uitgangspunt delen wij namelijk: er moet geïnvesteerd worden in veiligheid (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Neem van mij aan dat als er een serieuze telecomstoring is, het in de regel acht tot twaalf uur duurt om die te ontdekken. Het is natuurlijk prachtig als in de tussentijd die storing verholpen kan worden. Vandaar mijn voorstel om van twaalf uur uit te gaan en om, wanneer de storing langer dan twaalf uur duurt, over te gaan tot vergoeding (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Is binnen die bezuiniging dan een verschuiving mogelijk? Ik denk dat het antwoord daarop automatisch ja is, want dat is ook het gevolg als je gaat kijken naar de aangedragen alternatieven. Als die valide zijn, als die zich goed laten doorrekenen en als die op minder bezwaar stuiten vanuit het gevangeniswezen zelf, dan is de VVD-fractie er een groot

voorzitter van om die wijzigingen door te voeren (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Is binnen die bezuiniging dan een verschuiving mogelijk? Ik denk dat het antwoord daarop automatisch ja is, want dat is ook het gevolg als je gaat kijken naar de aangedragen alternatieven. Als die valide zijn, als die zich goed laten doorrekenen en als die op minder bezwaar stuiten vanuit het gevangeniswezen zelf, dan is de VVD-fractie er een groot voorstander van om die wijzigingen door te voeren (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Is binnen die bezuiniging dan een verschuiving mogelijk? Ik denk dat het antwoord daarop automatisch ja is, want dat is ook het gevolg als je gaat kijken naar de aangedragen alternatieven. Als die valide zijn, als die zich goed laten doorrekenen en als die op minder bezwaar stuiten vanuit het gevangeniswezen zelf, dan is de VVD-fractie er een groot voorstander van om die wijzigingen door te voeren (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Op punten zullen echter concessies moeten worden gedaan. Als wij een aantal inrichtingen sluiten, zal het bezoek voor een aantal inrichtingen langer en verder moeten reizen (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat kan natuurlijk ook anders zijn. Als de Nationale Politie als een tierelier gaat draaien, zal er veel werk van de rechercheafdelingen naar het Openbaar Ministerie komen. Dan wordt de druk op de rechterlijke macht groter en zal de situatie wijzigen (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Maar als je weet dat er vandaag geen moties worden ingediend, is er misschien iets meer ruimte om juist de benodigde toezeggingen te kunnen ontlokken, aanpassingen in de plannen af te wachten en daar dan vervolgens verder over te praten. Daarom steun voor het vandaag houden van alleen de eerste termijn (Van der Staaij, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als Spanje dat doet, dan hebben wij daar ook last van. De staatssecretaris weet net zo goed als ik dat illegaliteit vaak begint met legaal verblijf. Als Spanje heel veel seizoensarbeiders toelaat, dan heeft dat effect op Nederland omdat die mensen makkelijk kunnen doorreizen en hier de illegaliteit in kunnen gaan (Fritsma, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Deontische conditionelen

Teeven is al bezig met Griekse rekensommen. Dat moet hij niet meer doen. Mevrouw Helder zei het in haar eerste termijn heel precies: als er 340 miljoen moet worden bezuinigd, dan moet dat keurig en heel precies worden onderbouwd, en het moet door anderen te volgen zijn (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik vind dat je dat plan niet op deze manier moet benaderen. Je moet nieuwbouw plegen als dat kan en als het noodzakelijk is (Marcouch, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik vind dat je dat plan niet op deze manier moet benaderen. Je moet nieuwbouw plegen als dat kan en als het noodzakelijk is (Marcouch, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Evaluatieve conditionelen

Mijn fractie heeft het dan wel nodig om te weten op welke manier de staatssecretaris het Vreemdelingenbesluit wil verruimen. Als we dat niet weten, is het een praatje voor de vaak (Schouw, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Wij zijn voor elektronische detentie, maar niet kaal. Daarbij kan ik gelukkig nu even aansluiten bij mijn collega de heer Van der Steur, want als wij het zo uitvoeren, kunnen wij daar heel goed mee leven (Van Toorenburg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als je dit slechte plan leest, begrijp je waarom hij stopte. Je hebt natuurlijk helemaal niets aan veroordelingen als je de uitgesproken straffen niet kunt uitvoeren (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ik stel voor om een compensatieregeling in te voeren, met een termijn van twaalf uur. Dat is de allerbeste regeling in heel Europa. Als we daar vier uur van maken, dan maken we een niet op een redelijke manier uitvoerbare regeling (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Ook mijn fractie wil dus graag opschorting van het debat en zij wil pas een tweede termijn als er echt een plan ligt. Het heeft weinig zin om hier een debat te voeren als we niet weten welk plan er op tafel ligt (Van Tongeren, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dat is een heel mager punt. Als wij in overleg met het veld enige versoberingen ter hoogte van 34 miljoen afspreken, is dat echt iets anders dan er met een klein clubje ergens op een hoofdkantoor een disaster plan uit te laten komen waarin ruim 405 miljoen wordt bezuinigd en de hele zoi vervolgens bij de gemeente over de schutting wordt geknikkerd. Dat is toch

echt iets anders dan de plannen die wij in de vorige periode graag hadden gesteund (Van Toorenburg, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Epistemische conditionelen

Ik ga het in elk geval bespreken. Als het niet lukt tijdens die inmiddels beruchte lunch, die ik inderdaad ga genieten, dan lukt het wel op een ander moment (Teeven plenaire vergadering 6 juni 2013)

Vorbehoudsconditionelen

Wij bekijken dat dus al en ik kan er ook wat over zeggen. Als ik goed heb geluisterd in de debatten in de afgelopen weken, bijvoorbeeld over vreemdelingenbewaring, zal naar mijn mening de meerderheid op een aantal onderdelen zelfs steun geven aan de bezuinigingen die ik op dit moment invul (Teeven, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als ik de staatssecretaris gisteren goed heb begrepen, ziet die richtlijn er niet op dat wij mensen zouden moeten toelaten uit derde landen. Ik begrijp inhoudelijk dus niet waarom de PVV deze motie indient, als het al kabinetsbeleid is om geen seizoensarbeiders uit derde landen hiernaartoe te halen (Azmani, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Dus toch een punt van orde. Als ik het goed begrijp, moeten we nu dus maar even stoppen en de verwerking van de plannen door de staatssecretaris afwachten (Klein, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Als ik daartoe de aansporing van de heer Schouw krijg, ben ik wel van plan om dit punt nog eens te bespreken met het CBP, om te bekijken hoe zijn inschattingen precies zijn, een en ander vervolgens voor mezelf nog eens op een rijtje te zetten en daaruit een conclusie te trekken, en de Kamer daar schriftelijk over te informeren. Als de heer Schouw daarmee genoeg zou kunnen nemen, kunnen we deze kwestie op deze wijze oplossen (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Relevantie-conditionelen

Het is dus gewoon een andere situatie. Anders is ook dat bij telefonie in de regel sprake is van een alternatief. Als je een probleem hebt met je mobiele telefoon is er vaak nog een vaste lijn beschikbaar. Heb je problemen met je vaste lijn, dan heb je vaak nog een mobiele lijn beschikbaar (Kamp, plenaire vergadering 6 juni 2013)

Beleefdheidsconditionelen

Dit is geen punt van orde, want ik was van plan om dit debat af te ronden, als u het niet erg vindt (Van der Steur, plenaire vergadering 6 juni 2013)